

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ULUSLARARASI İÇ DENETİM STANDARTLARI
ÇERÇEVESİNDE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE
İÇ DENETİM**

Yüksek Lisans Tezi

Yusuf KORKMAZ

İstanbul, 2013

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ İKTİSAT ANABİLİM DALI
ULUSLARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ULUSLARARASI İÇ DENETİM STANDARTLARI
ÇERÇEVESİNDE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE
İÇ DENETİM**

Yüksek Lisans Tezi

Yusuf KORKMAZ

Danışman: Prof. Dr. Sinan ASLAN

İstanbul, 2013



T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İKTİSAT Anabilim Dalı ULUSLARARASI TİCARET VE PARA YÖNETİMİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi YUSUF KORKMAZ'ın ULUSLARARASI İÇ DENETİM STANDARTLARI ÇERÇEVESİNDE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ VE İÇ DENETİM adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 05.07.2013 tarih ve 2013-25/14 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 29.03.2013

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. SİNAN ASLAN	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. NURDAN ASLAN	
3.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. NURAY TERZİ	

ÖZET

Uluslararası finans sektöründeki gelişmeler sonucu ulusal bankacılığımızda çeşitli gelişmeler olmuştur. Birçok hizmet kalemi gelişmiş ve daha farklı hizmet kalemleri ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler ile birlikte çeşitli yeni risk faktörleri ortaya çıkmış ve denetim uygulamalarına gereksinimler artmıştır.

Denetim, bilgilerin doğruluğunun ve güvenilirliğinin ölçülmesi anlamına gelmektedir. Yapılan işlemlerin doğruluğunu, süreçlerin doğru ve kurum politikası çerçevesinde yürütüldüğünü kontrol etmek için denetim birimine ihtiyaç duyulur. Denetim birimi kurumdaki en küçük işlemten en büyük işleme kadar tüm faaliyetleri incelemek ve kontrol etmek zorundadır. Ayrıca kurum içi faaliyetler ve bu faaliyetlerin yasal mevzuata uyumlu olup olmadığı iç denetim birimi tarafından denetlenerek üst yönetime raporlanır.

Denetim faaliyetlerinin belirli bir düzen içerisinde ve belirli raporlama standartlarına göre yapılması zorunludur. Bu standartlar ile ilgili Uluslararası İç Denetim Standartları adı altında belirli kurallar belirlenmiş ve uluslararası alanda uygulanmaya başlanmıştır. Burada ki amaç bankacılık faaliyetlerine artı değer kazandırmak ve etkin bir denetim sağlayarak güven ortamının oluşturulmasıdır.

Türkiye Bankacılık Sektörünün tarihi gelişimine bakıldığında bankacılık iç denetim faaliyetlerinin amaçlarının yıllara göre değiştiği görülmektedir. Ülkemizdeki ekonomik gelişmeler çerçevesinde gelişen bankacılık sektörü, faaliyetlerinin güvenilirliğini arttırmak ve banka faaliyetlerine artı değer katmak için Uluslararası İç Denetim Standartlarına uygun bir denetim sistemi uygulamıştır. Bu sistemin uygulanabilirliğini kolaylaştırmak ve yasal mevzuatı meşru bir hale getirmek için 4389 sayılı Bankalar Kanunu, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve Bankaların İç Sistemleri Hakkında BDDK yönetmeliği gibi kanun ve yönetmelikler çıkarılmıştır.

ABSTRACT

Developments in the international financial services industry results various developments in our national banking sector. Many services and activities in our national banking sector have emerged and developed by means of international finance sector developments . The emergency of these developments create new risk factors with a variety of increased requirements for control applications.

Auditing means that measurement of the reliability and accuracy of the information . Auditing is needed and executed because of controlling the accuracy of the procedures and processes within the framework of an institution's policy. The auditing department has to check all activities of the institution from the smallest to the largest procedure. In addition to this, all in-house activities and whether these activities are compatible with the statutory are reported to senior management by internal audit .

Controlling activities must be in a specific order and made according to the specific reporting requirements . These requirements are designated regarding some specific rules, under the name of International Internal Audit Standards, and started to be implemented in the international arena . The purpose of that standardization is to give added value and effective supervision of banking activities and the creation of trust in banking activities.

As far as the historical development of the banking sector in Turkey is concerned, we see that the objectives of internal auditing activities seems to have changed over the years. With the advent of economical developments in Turkey, the banking sector has also changed their processes and activities. So as to comply with the International Internal Audit Standards, Turkish Government also has implemented a control system which increases the reliability of banking activities and add value to the activities of banking sector. In order to facilitate the applicability of this system, Turkish Government makes a legitimate legal framework which is called Banking Law No. 4389 , No. 5411, BRSA Banking Law and Regulation on Internal Systems of Banks.

ÖNSÖZ

Uluslararası finansal piyasaların gelişimiyle farklılaşan bankacılık hizmetleri birçok risk faktörünü de beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan bu risk faktörlerinin gözetim ve denetimi zorunlu hale gelmiştir. Bu çalışmada Türk Bankacılık Sektöründeki İç Denetim sürecinin işleyişini ele alarak iç denetim faaliyetlerinin Uluslararası Standartlara Uygunluğu araştırılmıştır. Araştırmalar sonucu elde edilen verilere göre Türk Bankacılık Sistemi, çıkarılan kanun ve kararnameler ile Uluslararası İç Denetim Standartlarına tam uyum sağlamış ve bankacılık sektörünün güven dâhilinde çalışmasını sağlamıştır.

Bu çalışmamın başından sonuna kadar bana yardımlarını esirgemeyen sayın hocalarım Prof. Dr. Sinan Aslan, Prof. Dr. Nurdan Aslan ve Doç. Dr. Nuray Terzi'ye teşekkür ederim.

Ayrıca öğrenim hayatım boyunca bana manevi desteğini esirgemeyen babam Ziya Korkmaz'a ve çalışmamda bankacılık sektöründeki her türlü konuda bana yardımcı olan ev arkadaşım Akbank AŞ Teftiş Kurulu üyelerinden Müfettiş Serkan Bilici'ye teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2013

Yusuf KORKMAZ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TABLolar LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	3
DENETİM KAVRAMI, TANIMI VE UNSURLARI	3
1.1 Denetim Kavramı ve Tanımı	3
1.2 Denetimin Önemi.....	4
1.3 Denetime Yönelik Genel Kabul Görmüş İlkeler	4
1.3.1 Genel Standartlar	5
1.3.1.1 Mesleki Eğitim ve Yeterlilik Standardı	5
1.3.1.2 Bağımsızlık Standardı	6
1.3.1.3 Mesleki Özen Standardı	6
1.3.2 Çalışma Alanı Standartları	7
1.3.2.1 Planlama ve Gözetim	7
1.3.2.2 İç Kontrol Sistemi	7
1.3.2.3 Kanıt Toplama	8
1.3.3 Raporlama Standartları	8
1.3.3.1 Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Uygunluk Standardı	8
1.3.3.2 Süreklilik	9
1.3.3.3 Yeterli Açıklama Standardı	9
1.3.3.4 Görüş Bildirme Standardı	10
1.4 Denetçi Türleri	10
1.4.1 Bağımsız Denetçiler	10
1.4.2 İç Denetçiler	11
1.4.3 Kamu Denetçileri	12
1.5. Denetim Türleri.....	12
1.5.1 Konusuna Göre Denetim Türler	12
1.5.1.1 Mali Tablolar Denetimi.....	13

1.5.1.2 Uygunluk Denetimi.....	13
1.5.1.3 Faaliyet Denetimi.....	14
1.5.2 Kapsamına Göre Denetim Türleri	14
1.5.2.1 Genel Amaçlı Denetim	14
1.5.2.2 Özel Amaçlı Denetim	15
1.5.3 Yapılış Nedenlerine Göre Denetim Çeşitleri.....	15
1.5.3.1 Zorunlu Denetim.....	15
1.5.3.2 İsteğe Bağlı Denetim.....	15
1.5.4 Uygulanma Zamanına Göre Denetim Çeşitleri	16
1.5.4.1 Devamlı Denetim	16
1.5.4.2 Ara Denetim.....	16
1.5.4.3 Son Denetim.....	16
1.5.5 Denetimi Yapan Denetçinin Statüsüne Göre Denetim Çeşitleri	17
1.5.5.1 Bağımsız Denetim.....	17
1.5.5.2 Kamu Denetimi	17
1.5.5.3 İç Denetim.....	17
2. BÖLÜM.....	19
2. ULUSLARARASI DENETİM STANDARTLARI ÇERÇEVESİNDE İÇ DENETİM19	
2.1 İç Denetim Kavramı ve Tanımı	19
2.2 İç Denetimin Tarihi Gelişimi	20
2.3 İç Denetimin Unsurları	21
2.3.1 Güvence ve Danışmanlık Fonksiyonu Olması	22
2.3.2 Bağımsız ve Tarafsız Bir Faaliyet Olması	22
2.3.3 İşletmeyi Bir Bütün Olarak Ele Alması	23
2.3.4 Sistematiik ve Disiplinli Bir Yaklaşım Olması	23
2.4 İç Denetimin Amaç ve Faydaları	24
2.5 İç Kontrol Kavramı ve Tanımı.....	25
2.6 İç Kontrol ve İç Denetim Arasındaki Ortak Yönler ve Farklar	25
2.6.1 Amaçları Bakımından Benzerlikler ve Farklılıklar	26
2.6.2 Özellikleri Bakımından Benzerlik ve Farklılıkları	27
2.6.3 Rollerini İtibariyle Benzerlikleri ve Farklılıkları	27

3. BÖLÜM.....	28
BANKACILIK SEKTÖRÜNDE İÇ DENETİM.....	28
3.1 Bankacılık Sektöründe İç Denetim İşlevinin Hedefleri ve Görevleri.....	28
3.2 Bankacılık Sektöründe İç Denetim İlkeleri	29
3.2.1 Daimi İşlev ve Süreklilik Kavramı.....	29
3.2.2 Bağımsız İşlev Kavramı	30
3.2.3 Denetim Tüzüğü Kavramı	30
3.2.4 Yansızlık Kavramı.....	30
3.2.5 Profesyonel Yeterlilik Kavramı.....	31
3.2.6 Faaliyetin Kapsamını Belirleme Kavramı	31
3.3 Bankacılık Sektöründe İç Denetim Sisteminin İşleyişi	31
3.3.1 Risk Odağı ve Denetim Planı	32
3.3.2 İç Denetim İşleyiş Usulleri.....	33
3.4 Bankalarda Etkin Bir İç Kontrol Ortamının Oluşturulması.....	33
4. BÖLÜM.....	35
4. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN İÇ DENETİMİ	35
4.1 Türk Bankacılık Sisteminin Tarihi Gelişimi.....	36
4.1.1 Cumhuriyet Öncesi Dönemde Bankacılığın Gelişimi	36
4.1.2 Cumhuriyetin Sonrası Dönemde Bankacılık Gelişimi (1923-1932 Dön.) ...	39
4.1.3 1933-1950 Dönemi'nde Bankacılığın Önemi	42
4.1.4 1940-1980 Dönemi Türk Bankacılığı.....	44
4.1.5 1980 Sonrası Türk Bankacılığı.....	45
4.2 Türk Bankacılığının Uluslararası Alandaki Yeri	47
4.3 Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim Sistemi	49
4.3.1 Bankalarda İç Denetim Sisteminin Önemi ve Amacı	49
4.3.2 Bankalarda İç Denetim İlke ve Esasları	50
4.4 Türk Bankacılığında İç Denetim Alanındaki Gelişmeler ve Kanuni Düzenlemeler	52
4.4.1 4389 Sayılı Bankalar Kanunu ve Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında BDDK Yönetmeliği	52
4.4.2 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve Bankaların İç Sistemleri Hakkında BDDK Yönetmeliği.....	53

4.5 Uluslararası İç Denetim Standartları.....	54
4.5.1 Nitelik Standardı.....	54
4.5.1.1 1000 Amaç, Yetki ve Sorumluluk	55
4.5.1.2 1010 İç Denetim Yönetmeliğinde İç Denetimin Tanımı, Etik Kurallar ve Standartların Tanınması	55
4.5.1.3 1100 Bağımsızlık ve Objektiflik	55
4.5.1.4 1200 Yeterlilik, Azami Mesleki Özen ve Dikkat.....	56
4.5.1.5 1300 Kalite Güvence ve Geliştirme Programı	56
4.5.2 Performans Standartları	57
4.5.2.1 2000.İç Denetim Faaliyetinin Yönetimi	57
4.5.2.2 2100 İşin Niteliği	58
4.5.2.3 2200 Görev Planlaması	59
4.5.2.4 2300 Görevin Yürütülmesi	60
4.5.2.5 2400 Sonuçların Raporlanması	60
4.5.2.6 2500 İlerlenmenin İzlenmesi.....	62
4.5.2.7 2600 Yönetimin Artık Riskleri Üstlenmesi	62
5. BÖLÜM.....	63
ULUSLARARASI İÇ DENETİM STANDARTLARI İLE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇ DENETİM STANDARTLARININ UYUMU	63
5.1 Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik Hükümleri	63
5.2 Türk Bankacılık Sistemi Gözetim ve Denetim Yapısındaki Değişiklikler	65
5.3 Türk Bankacılık Sistemi Yönetim ve Risk İzleme Alanındaki Değişiklikler	66
SONUÇ	67
KAYNAKÇA	69

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Denetim Çalışmaları ve İlgili Taraflar	11
Tablo 2 İç Denetimin Zaman İçindeki Değişen Yapısı.....	21
Tablo 3 İç denetim ve iç kontrolün özellikleri bakımından benzerlik ve farklılıkları tablosu.	27

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
A.Ş	Anonim Şirket
ATM	Automated Teller Machine (Otomatik para çekme makinası)
A.Ü	Ankara Üniversitesi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
İ.B.B.	İstanbul Büyük Şehir Belediyesi
İSMMMÖ	İstanbul Serbest Muhasebeciler ve Mali Müşavirler Odası
MB	Maliye Bakanlığı
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TİDE	Türkiye İç Denetim Enstitüsü
Vb.	Ve benzeri

GİRİŞ

Küresel olarak yaşanan değişim süreçleri ekonomik yapıların gelişmesini sağlarken, bankacılık sektörünü de hızlı bir gelişim sürecine sokmuştur. Bankacılık sektöründeki bu hızlı gelişim süreci farklı ve yararlı hizmetlerin verilmesini sağlamakla birlikte sistemsel hataların, yolsuzluk ve çıkar çatışmalarını da yanında getirmiştir. Bu hızlı gelişen piyasa koşullarının bir diğer sonucu olarak, bankacılık sektöründeki rekabetin artması ve artan rekabet ortamı ile birlikte çeşitli risk faktörlerinin de ortaya çıkması, gösterilebilir.

Bir ülke bankacılık sektöründe çıkacak olan bir sorunun ülke ekonomisini hatta küresel ekonomiyi ciddi mali krizlere sürüklemesi an meselesidir. Bu durumun yaşanmaması ve mevcut yaşanacak krizlerden en az yara ile çıkılması için gerekli tedbirlerin alınması ve bu tedbirler dâhilinde hareket edilmesi gerekmektedir. Uluslararası mali sistemin güçlendirilmesine yönelik alınan tedbirlerin yanı sıra Basel Bankacılık Gözetim Komitesi, Uluslararası Ödeme Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası gibi kuruluşlar da uluslararası mali sistemin güçlü kalabilmesi için çalışmalarını sürdürmektedirler.

Türk bankacılık sektörünün yaşamış olduğu krizler göz önünde bulundurulduğunda Türkiye ekonomisi, 1990'lı yıllardan itibaren sıklaşan aralıklarla krizlere maruz kalmış, uygulamaya konulan istikrar programlarının çeşitli nedenlerle sonuçlandırılmaması nedeniyle ekonomideki sıkıntılar, uluslararası sermaye hareketlerinin hız kazandığı 2000'li yıllarda daha da artmıştır. Bu dönemde bankacılık sektöründe makroekonomik istikrarsızlık, kamu bankalarının sistemdeki bozucu etkisi, sektördeki küçük ve parçalı yapı, risk yönetimi konusundaki eksiklikler gibi temel yapısal sorunlar, 2001 yılı Şubat ayında yaşanan finansal krizin derinleşmesine ve sistemik bankacılık krizine dönüşmesine neden olmuştur.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin etkisiyle mali bünyeleri ve karlılık performansları kötüleşen bankaların daha sağlıklı bir yapıya kavuşturabilmek amacıyla, 2001 yılı Mayıs ayında Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı uygulamaya konulmuştur. Program ile kamu bankalarının yeniden yapılandırılması, TMSF'ye devredilen bankaların çözülmesi, özel bankacılık sisteminin rehabilitasyonu, gözetim ve denetim çerçevesinin güçlendirilmesi ve sektörde etkinliğin artırılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda hazırlamış olduğumuz bu tez, Türk bankacılık sektörünün genel yapısını incelemekte, Türk

bankacılık sektörü iç denetim yapısının uluslararası standartlara uyumu konusunu ele almaktadır.

Bu çerçevede yapmış olduğumuz bu çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel olarak denetim kavramı üzerinde durularak genel kabul görmüş denetim standartları, denetçi ve denetim türleri üzerinde yoğunlaşılacaktır. İkinci bölümde, iç denetim kavramı ve tarihi gelişimi, iç denetim unsurları, iç denetim amaç ve faydaları, iç denetim ve iç kontrol arasındaki farklılıklar ele alınmıştır. Üçüncü bölümde iç denetim sistemi genel olarak anlatılacak ve iç denetim ilke ve esaslarını incelenecektir. Dördüncü bölümde, çerçeve biraz daha daraltılarak Türk bankacılık sektörü üzerinde durulacaktır. Türk bankacılık sektörünün tarihi gelişimi ve uluslararası arenadaki yeri üzerinde durulacak ve Türk bankacılık sektörünün iç denetimi anlatılacaktır. İç denetim çerçevesinde Türkiye’de yapılan kanuni düzenlemeler ve uluslararası iç denetim standartları da bu bölümde incelenecektir. Beşinci bölümde ise, uluslararası denetim standartları ile Türk bankacılık sektörü denetim standartlarının uyumu genel olarak anlatılacaktır.

1. BÖLÜM

DENETİM KAVRAMI, TANIMI VE UNSURLARI

1.1 Denetim Kavramı ve Tanımı

Bir kişinin faaliyetleri sonucu ortaya çıkan durumun başka bir kişi tarafından gözden geçirilmesi şeklinde tarif edilebilecek olan denetim kavramının tarihi milattan önce 3000’li yıllara dayanmaktadır. Arkeolojik kazılarda elde edilen bilgiler, Mezopotamya’da hüküm süren kralların, kraliyet tahıl ambarlarının sayımını yapmak ve buradaki görevlileri kontrol etmek için kâtiplere yetki verdiklerini göstermektedir.¹ Denetim kelimesinin kökü, dilimize Anglo Sakson ülkelerinden geçen bir kelime olan ve eski dilde murakabe anlamına gelen “audit” terimidir.² İşletme faaliyetleri içerisinde önemli bir yere sahip olan denetim kavramı işletme faaliyetlerinin prosedüre uygunluğunun ölçülmesini hedefleyen bir süreçtir. Denetime tabi olan işletme, bir birim veya döneme ait bilgilerine göre belirli uygulamalardan geçer. İşletmeler için denetim dendiğinde bizim konumuzla alakalı olarak ilk akla gelen muhasebe denetimi süreci olacaktır. Denetimi bir süreç olarak kabul ettiğimizde sürecin aşamalarını içine alan bir tanım yapmakta fayda olacaktır.

Denetim ile ilgili dünya çapında kabul görmüş olan Amerikan Diplomalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü denetimi şu şekilde tanımlamıştır. “Muhasebe denetimi, bir ekonomik birim veya döneme ait bilgilerin önceden belirlenmiş ölçütlere olan uygunluk derecesini araştırmak ve bu konuda bir rapor düzenlemek amacıyla bağımsız bir uzman tarafından yapılan kanıt toplama ve değerlendirme sürecidir.”³ Denetim genellikle 3 aşamalı bir süreç olarak ele alınır.

- Önemli noktalarda denetim standartlarının saptanması
- Uygulanmanın izlenmesi ve rapor edilmesi
- Gerekli düzeltme ve önlemlerin alınması⁴

¹ Bülent Özoğlu, Bir Güvence ve Danışmanlık Hizmeti İç Denetim, 1.Basım, İstanbul, İ.B.B İç Denetim Birimi Başkanlığı, 2010, s.29-30.

²Özgür Çatıkkaş, Bankalarda İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim Fonksiyonunun Etkililiği, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul, 2005, s.7.

³ Ümit Ataman, Muhasebe Denetimi Uygulamaları, 1.Basım, İstanbul, Alfa, 2001, s.15.

⁴ Ayhan Doğaner, Türkiye’de Bankaların Denetimi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Fakültesi Para-Banka Anabilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1992, s.3.

1.2 Denetimin Önemi

İşletmelerin hacimlerinin büyümesi ile yapılan işlemlerin sayıları artmakta, nitelikleri karmaşıklaşmakta ve karar mercilerine sunulan bilgilerin güvenilir ve doğru olma olasılıkları azalmaktadır. Bu doğruluğun sağlanması ise etkin bir denetim ile ortaya çıkabilmektedir. Denetimin gerekliliği aynı zamanda muhasebenin de gerekliliğini beraberinde getirir. Denetimsiz bir muhasebe düşünülemeyeceği gibi muhasebesiz bir denetim de imkânsızdır. Denetim muhasebe işlemlerindeki her türlü bilginin sağlaması niteliğindedir. Denetim sayesinde kamuya karşı olan bilgilendirme işlevi de yerine getirilmiş olur. Doğru ve güvenilir bilginin mobilitesi sayesinde sermaye piyasalarının da açıklık, güven ve kararlılık içinde etkin çalışması sağlanmış olur. Ayrıca denetim sermaye piyasalarında işlem yapan yatırımcıların karar verme süreçlerinde göz önünde bulundurdıkları bilgilerin eksiksiz ve güvenilir bilgi olmasını sağlayarak koruyuculuk özelliği de taşımaktadır. Denetim süreci bağımsız denetçiler tarafından yapıldığı için şirket yöneticilerinin her türlü yanlış işlemden uzak durmalarını sağlayacak şekilde bir caydırıcılık işlevini de üstlenmiş olmaktadır. İyi bir denetim sürecinin sonucunda elde edilen bilgilerin güvenilirliği ve tarafsızlığı yatırımcıların karar verme süreçlerinin kısılmasına ve makro düzeyde ekonomik gelişmeyi tetikleyecek şekilde bir etki sağlamasına yol açacaktır. Denetimin bu şekilde ayrıca ekonomik etkisi de göz ardı edilmemiş olur.⁵

1.3 Denetime Yönelik Genel Kabul Görmüş İlkeler

Denetim ilkeleri denetçinin mesleğini tam anlamıyla icra etmesini sağlayan ve denetçiye yol gösteren genel ilkelerdir. Denetimin geçerli olması için bahsi geçen ilkeler doğrultusunda denetimin yapılması ve bu ilkelerin dışına çıkılmaması gerekir. Genel kabul görmüş denetim ilkeleri denetçiye her özel denetim için ayrıntılı olarak yol gösteren ve onlara denetim sırasında neler yapmaları, hangi denetim işlemlerine başvurmaları gerektiği gibi hususlarda ayrıntılı bilgiler veren standartlar olmayıp daha çok kaliteli bir denetimin nasıl yapılması gerektiği ile ilgili bir çerçeve çizen ilkelerdir.⁶ Bu ilkelerin genel özelliklerini şu şekilde sıralanabilir.

⁵ M.Vefa Toroslu, Yeni Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Finansal Tablolar Denetimi, 1.Basım, Ankara, Seçkin, 2012,s.79-80.

⁶ Ersin Güredin, Denetim, 10.Basım, İstanbul, Beta, 2000, s.25.

- Bu ilkeler denetçiye yol göstermeyi amaçlar fakat kısıtlayıcı bir özelliğe sahip değildir. Denetim çalışmalarındaki uyulması gereken minimum ilkeleri gösterir.
- Denetim çalışmalarının özenini ve kalitesini üst düzeyde tutmak hedeftir.
- Bu ilkeler denetçilerin niteliklerini, sorumluluklarını, yapılması gereken çalışmaların neler olması gerektiğini genel düzeyde belirleyen kurallar topluluğudur.⁷

Denetime yönelik genel kabul görmüş standartlar genel standartlar, çalışma sahası standartları ve raporlama standartları olmak üzere 3 bölüme ayrılır.

1.3.1 Genel Standartlar

Bu standartlar denetçilerin karakterleri, davranışları ve mesleki eğitimleri ile ilgili esasları içerir. Bu açıdan bu standartlara kişisel standartlar adı da verilir. Genel standartlar mesleki eğitim ve yeterlilik, bağımsızlık ve mesleki dikkat ve özen standartları olmak üzere 3 bölümden oluşur.⁸

1.3.1.1 Mesleki Eğitim ve Yeterlilik Standardı

Denetçinin mesleki eğitim ve yeterliliği, denetçinin kendi alanı ile ilgili en az bir lisans düzeyinde öğrenim görmüş olmasını, mesleki deneyiminin bağımsız denetim yapabilecek düzeyde olmasını ve mesleğini devam ettirirken sürekli olarak mesleki eğitimlerden geçmesi anlamına gelmektedir.⁹

Çoğu ülkede mesleğe giriş şartları arasında denetçinin muhasebe, finans, istatistik, denetim, ticaret hukuku ve vergi hukuku gibi lisans eğitimleri almış olma zorunluluğu getirilmiştir. Denetçinin mesleğine olan güven denetçinin yapmış olduğu çalışmalara olan güven ile doğru orantılıdır. Bu şekilde ki bir güvenin oluşması için ise denetçinin iyi bir eğitimden geçmiş olması gereklidir. Daha sonra ise bu bilgilerin teoriden pratiğe çevrilmesi denetçinin mesleki yeterlilik düzeyine çıkmasını sağlar. Ayrıca denetçinin almış olduğu sertifika ve eğitimler mesleki yeterlilik ve güveni pekiştirmiş olmaktadır. Ülkemizde de mesleki yeterlilik sağlanması amacı ile “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ” yayınlanmıştır. Bu Tebliğin amacı, “sermaye piyasasında bağımsız

⁷ Ataman, s.23.

⁸ Güredin, s.27.

⁹ Toroslu, s.95.

denetim faaliyetine, bu faaliyette bulunmak üzere kurulca yetkilendirilecek bağımsız denetim kuruluşlarına ve bağımsız denetçilere ilişkin standart, ilke, usul ve esasları belirlemektir.”¹⁰ Örneğin ülkemizde SPK bağımsız denetim adı altında denetim ile ilgili yapılmakta olan bir sınav mevcuttur ve bu sınavda başarılı olanlar mesleki yeterlilik düzeyine ulaşmış sayılmaktadır.

1.3.1.2 Bağımsızlık Standardı

Genel standartların bir diğeri ise bağımsızlık standardıdır. Denetçinin çalışmalarını özgürce ve tarafsız bir biçimde sürdürebilmesi denetçinin bağımsız olduğunu gösterir ve denetçiye yansız ve önyargısız görüşler sunma olanağı sağlar.

Bağımsızlık standardına göre denetçinin işletme faaliyetleri ile ilgili kişilere karşı olan yükümlülüklerinden daha çok kamuoyuna karşı doğru ve güvenilir bir denetim çalışması yerine getirme sorumlulukları bulunmaktadır. Denetimi yapan kişi veya kişilerin denetim yaptıkları işletme faaliyetleri ile ilgili, hiçbir kişi ya da kurumun etkisi altında kalmadan bağımsız düşünme mantığı içerisinde hareket etmeleri gerekmektedir.¹¹ Denetçi, bağımsızlığını şüpheye düşürecek olan her türlü davranıştan kaçınmalı ve bu davranışı tüm mesleki yaşamı boyunca ilke edinmelidir.

Denetçinin bağımsızlığını ortadan kaldıracak olan durumlar seri 10 no22 sayılı “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ” düzenlenmiştir.¹²

1.3.1.3 Mesleki Özen Standardı

Mesleki özen, denetimi yapan kişinin gerek denetim aşamasında gerekse denetim aşamasının sonundaki sunum aşamasında mesleğinin gerektirdiği dikkat ve özeni titizlik göstermesi anlamına gelir. Bu davranışın dışına çıkan bir denetçi meslek ahlakının dışına çıkmış olur. Özenli ve titiz davranan bir denetçi denetim faaliyetini düzgün bir biçimde planlar, yeterli sayıda kanıt toplayarak inceler, temiz ve düzgün çalışma kâğıtları hazırlar,

¹⁰ Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, Seri 10, No 22, <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=590&fn=>, (s.1.), (26.03.13)

¹¹ Toroslu, s.96.

¹² Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, Seri 10, No 22, <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=590&fn=>, (s. 9.), (26.03.13)

finansal tablolar hakkında dürüst bir yargıya ulaşır ve bu yargısını son derece özenli bir şekilde hazırlayacağı denetim raporunda sunar.¹³

1.3.2 Çalışma Alanı Standartları

Çalışma alanı standartları denetçiye güvenilir bir denetim görüşüne ulaşmak için kanıt toplamada ve kanıtları değerlemede kılavuz olur. Planlama ve gözetim, iç kontrol ve kanıt toplama olarak 3 başlık altında toplanabilir.

1.3.2.1 Planlama ve Gözetim

Çalışma alanı standartlarının birincisi olan planlama ve gözetim standardına göre denetim çalışmasının ve varsa yardımcı denetçilerin yönetiminin iyi bir şekilde planlanması gerekir. Denetimde planlama çalışması yapılırken işgücü planlaması, zaman planlaması ve kaynakların verimli kullanımının planlaması etkin bir şekilde yapılmalıdır. Denetçi denetimini yapacağı işyeri ile ilgili olarak gerekli olan sektörel araştırmaları yapmalı, işyerinin finansal yapısı, iş ilişkileri, müşteri ilişkileri gibi birçok alanda gerekli araştırmaları yapmalı ve belli bir plan dâhilinde denetim planı hazırlamalıdır. Aynı zamanda denetçi, yardımcılarının yaptığı her türlü görev ile ilgili gerekli gözetimleri yapmalı ve direktiflerini bu doğrultuda vermelidir.¹⁴

1.3.2.2 İç Kontrol Sistemi

Etkin bir iç kontrol sistemi olması o işletmenin mali tablolarına ve finansal raporlarına olan güvenin artmasını ve işletme faaliyetlerinin yürürlükte olan yasalara ve diğer düzenlemelere uygunluğunu sağlar.¹⁵ Etkin bir iç kontrol sistemi aynı zamanda yapılacak olan genel denetim işleminin genel çerçevesini belirler. Denetçi yapacağı çalışmanın uygulamalarını, zamanlamasını ve kapsamını belirlemek için, işletmenin iç kontrol yapısını incelemeli ve değerlendirmelidir.¹⁶

¹³ Güredin, s.29.

¹⁴ Güredin, s.30.

¹⁵ Gürdoğan Yurtsever, Bankacılığımızda İç Kontrol, 2.Baskı, İstanbul, Beta, 2010, s.17.

¹⁶ Ataman, s.24.

1.3.2.3 Kanıt Toplama

Kanıt toplama standardı bir denetimi sonuçlandırmadan önce yeterli ve doğru kanıtların toplanması gerektiğini vurgular. Bu çerçevedeki toplanacak olan kanıtların uygun kanıtlar olup olmadığı, toplanan bu kanıtların yeterliliği denetçinin kendi belirleyeceği kriterlere bırakılmıştır. Denetçi bu kriterleri göz önünde bulundururken, denetimini yaptığı konuya ve birime göre kanıt sayısını ve yeterliliğini kendi inisiyatifine göre belirleyecektir.¹⁷ Denetim kanıtlarını sınıflandıracak olursak aşağıdaki gibi bir sınıflandırma yapılabilir.

- Fiziki incelemeler sonucu elde edilen direkt kanıtlar.
- Yürütme ile ilgili yayınlanan yönergelerle uyulup uyulmadığını kanıtlayan ve denetçinin gözlemlerine dayanan uygunluk ile ilgili kanıtlar
 - Denetim yapılan birim ya da işletmenin dışındaki şahıs veya kurumlardan alınan ifadeler.
 - Ticari ilişkide bulunan işletmelerden alınan ifadeler.
 - İşletme içinde veya dışında hazırlanan, müşterilerin direkt dosyalarında saklanan gizli belgeler de denetim kanıtları arasında yer alabilirler.¹⁸

1.3.3 Raporlama Standartları

Raporlama standartları, denetim sonunda varılan görüşün açıklandığı raporların kapsam ve düzenlemeleriyle ilgili standartlardır. Raporlama standartlarının amacı, denetim raporuna ihtiyacı olan kişilerin ihtiyaç duyduğu bilgilerin yeterli ölçüde, şeffaf ve kesin olarak belirli bir sistematik içerisinde sunulması sağlamaktır. Denetim raporları, işletmeyle ilişkisi olan kişilere ve kuruluşlara işletme faaliyetlerine ilişkin bilgileri kamuyu aydınlatma ilkesine göre sağlarlar. Bu nedenle diğer raporlama standartlarına istinaden daha önemli olan raporlama standardıdır.

1.3.3.1 Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Uygunluk Standardı

“Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk standardı yayınlanmış finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile uyum içinde hazırlanmış olduğunun

¹⁷ Ömer Duman, Muhasebe Denetimi ve Raporlama, Tesmer, 2.Baskı, Ankara, 2008, s.55.

¹⁸ Güredin, s.31-32.

açıkça belirtilmesini ifade eder.”¹⁹ Denetçi denetim raporu ile işletmenin finansal tablolarının, faaliyet durumunun ve faaliyet sonuçlarının birer kanıt niteliğini taşıyan yorumlar yaptığından, raporunun doğruluğunu sınamak için genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini kıstas kabul eder. Aynı zamanda denetçi, denetimini yaptığı işletmenin ya da birimin kayıtlarının tutulmasında ve finansal tablolarının hazırlanmasında genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyulup uyulmadığını raporunda belirtmelidir.²⁰

1.3.3.2 Süreklilik

Bu standarda göre denetçi genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin geçen dönemde olduğu gibi bu dönemde de aynen uygulandığını açıkça belirtmelidir. Bu ilke geçmiş dönemde bu dönem arasında birçok açıdan karşılaştırma yapılabilmesini sağlamaktadır. İlke edinilmiş muhasebe ilkelerinde dönemler arasında bir fark varsa, bu durum denetçinin raporunda ayrıntılı olarak belirtilmek zorundadır. “Örneğin bir önceki dönemde yeniden değerlendirme yapıp sonraki dönem bu şekilde bir uygulamanın yapılmaması durumunda bu husus denetim raporunda açık bir şekilde belirtilmelidir.”²¹

1.3.3.3 Yeterli Açıklama Standardı

İşletmeler tarafından hazırlanan finansal tablolar işletmeyle ilgili birçok kişiye işletme ile ilgili alacakları birçok kararda, onları etkileyecek geçerli bilgileri sunarlar. Karar alıcılar için finansal tablolardaki bilgilerin eksiksiz, zamanlı, geçerli ve tarafsız olmaları şarttır. Bu gerekliliklere uyulup uyulmadığını ve finansal tablolardaki açıklamaların yeterli olup olmadığını denetçi ayrıntılı bir şekilde denetim sırasında inceleyecektir. Eğer yapılan denetim sonrasında bu sayılan kriterlere uymayan bir durum varsa ve finansal tabloların beklenen amaca hizmet etmediği düşünülüyorsa denetçi bunu raporunda ayrıntılı bir şekilde belirtir. Genel kabul görmüş muhasebe standartlarına göre denetçi, denetimini yaptığı ve onayladığı finansal tablolardaki her türlü bilgi ve verinin doğruluğundan, yeterliliğinden sorumludur.²²

¹⁹ Güredin, s.34.

²⁰ Celal Kepekçi, Bağımsız Denetim, Gazi, 2.Baskı, Ankara, 2000, s.19.

²¹ Duman, s.56.

²² Lerzan Kavut-Oktay Şanlı-Tuba Şavlı, Bağımsız Denetim, İSMMO Yayını, 1.Baskı, İstanbul, 2009, s.40.

1.3.3.4 Görüş Bildirme Standardı

Denetçi denetim süreci sonunda belirli bir görüşe varmak zorundadır. Yapılan denetim sonrası finansal tablolar ile ilgili belirli bir görüş bildirilmeli veya aksi bir durum varsa, yani belirli bir görüşe ulaşılamıyorsa bu durum gerekçeleri ile birlikte raporda belirtilmelidir. Bu sunulan raporlarda denetçinin sorumluluk sınırlarının belirtilme zorunluluğu da mevcuttur.²³

“Denetçinin denetim raporunda bildirebileceği dört çeşit denetim görüşü bulunmaktadır.”²⁴

- Olumlu görüş bildirme,
- Şartlı görüş bildirme
- Olumsuz görüş bildirme
- Görüş bildirmekten kaçınma

1.4 Denetçi Türleri

Denetçi, denetim ile ilgili her türlü faaliyeti yürüten, denetim konusunda mesleki bilgi ve deneyime sahip, tarafsız ve güvenilir nitelikte kişilerdir. Genel olarak denetçiler üç gruba ayrılır.

1.4.1 Bağımsız Denetçiler

Bağımsız denetçiler, denetim yaptırmak isteyen kurum ya da kuruluşlara profesyonel denetim hizmeti sunan bir denetim işletmesinde görevli olan kişilerdir. Bağımsız denetçiler bu şekilde denetim kurumuna bağlı çalışmanın yanında tek başına çalışan kişilerde olabilirler. Bağımsız denetçilerin yapacakları denetimler; finansal tabloların denetimi, uygunluk denetimleri ve faaliyet denetimleridir.²⁵

Bağımsız denetçiler serbest meslek erbabı statüsünde ücret karşılığı faaliyet gösteren ve bu faaliyetlerini sürdürürken bağımsız olarak çalışan kişilerdir. Bağımsız denetçiler bu

²³ Cem Niyazi Durmuş-Oktay Taş, Denetim, Alfa, 1.Baskı, İstanbul, 2008, s.32.

²⁴ Toroslu, s.102.

²⁵ Güredin, s.9.

faaliyetlerini gösterebilmek için belirli mesleki yeterlilik sınavlarında başarılı olmak zorundadırlar.²⁶

Bağımsız denetçilerin üslendikleri denetim türlerini ve bu denetlemeyi yaparken kullandıkları ölçütleri kısaca aşağıdaki tablodaki gibi özetlemek mümkündür.

Tablo 1 Denetim Çalışmaları ve İlgili Taraflar

<i>DENETİM TÜRLERİ</i>	<i>BAĞLI ÖLÇÜT</i>	<i>BULUNULAN</i>	<i>KULLANAN KİŞİLER</i>
Finansal Tabloların Denetimi	Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri		Ortaklar, Kredi Verenler, Resmi Kurumlar ve Devlet
Uygunluk Denetimi	İlgili Bağıt veya Sözleşmeler		Bağıtlarla veya Sözleşmelerle İlgili Taraflar
Faaliyet Denetimi	Yönetim Tarafından Hazırlanmış Bütçeler ve Diğer Performans Ölçütleri		Yönetim

Kaynak: Ersin Güredin, Denetim, Beta, 10.Basım, İstanbul, 2000, s.9.

1.4.2 İç Denetçiler

İç denetçiler, bir işletmenin iç denetim faaliyetlerini yerine getiren, doğrudan yönetim kuruluna bağlı bir birimin üyeleri olarak tanımlanır.²⁷ İç denetçiler, işletme faaliyetlerinin daha önce belirlenmiş olan ilke ve prensiplere uyup uymadığını denetler ve bu görevlerini icra ederken bağımsız davranmak zorundadırlar.²⁸

İç denetçilerin yerine getirmeleri gereken faaliyetleri şu şekilde sıralamak mümkündür.²⁹

²⁶ Mehmet Ali Aktuğlu, Denetleme ve Revizyon, Bilgehan, 1.Baskı, İzmir, 1986, s.87.

²⁷ Aktuğlu, s.88.

²⁸ Duman, s.20.

²⁹ Güredin, s.10.

- İşletme faaliyetlerini işletme yönetim kurulu tarafından daha önce belirlenmiş olan kriterlere ve politikalara uygun olup olmadığını araştırmak.
- İşletme varlıklarının olabilecek her türlü olumsuz durumdan korunduğunu araştırmak.
- Düşük maliyetli ve etkin bir kontrol mekanizması kurarak yapılan faaliyetlerin yeterliliğini ve kontrollerin titizlikle yapıldığını denetlemek.
- İşletmenin faaliyetlerini olumlu yönden etkileyecek tavsiyelerde bulunmak.

1.4.3 Kamu Denetçileri

Kamu kurumlarına bağlı olarak çalışan ve devlet adına denetim yapan kişilerdir. Kamu denetçileri, özel işletmelerin ve kamu kurumlarının her türlü faaliyetinin kamu yararına uygunluğunu denetler. Bu denetimleri yaparken bağlı bulunulan ölçüt kanun, yönetmelik ve genel politikalardır. Kamu denetçilerine örnek olarak; SPK denetçileri, Maliye Bakanlığı Vergi Müfettişleri gösterilebilir.³⁰

1.5. Denetim Türleri

Denetim faaliyetlerini değişik yönlerden inceleyerek çok farklı sınıflandırmaya tabi tutmak mümkündür. Fakat yapılan denetimin amacına göre genel kabul görmüş bir sınıflamada denetim türleri 3'e ayrılmaktadır.³¹

1.5.1 Konusuna Göre Denetim Türler

Yapılan faaliyetin konu alanına göre denetimi sınıflandırmak mümkündür. Denetimi konusuna göre 3 ana kısımda inceleyebiliriz.

- Mali tablolar denetimi
- Uygunluk Denetimi
- Faaliyet denetimi

³⁰ Yasin Ulusoy, Bağımsız Dış Denetim, Seçkin, 1.Baskı, Ankara, 2007, s.102.

³¹ Ataman, s.18.

1.5.1.1 Mali Tablolar Denetimi

En fazla gelişmiş ve uygulama alanı bulmuş denetim türü olarak nitelendirilebilecek olan mali tablolar analizinde, denetçi işletmenin mali verilerine dayanarak bir görüş oluşturur. Mali tablolar denetiminin tanımını en geniş şekilde şu şekilde yapabiliriz. “Bir işletmeye ait mali tabloların, ait oldukları işletmenin mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını doğru ve dürüst, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ve yasal düzenlemelere uygun olarak yansıtıp yansıtmadığı hakkında bir kanaate ulaşılmasıdır.”³²

Mali tablolar denetiminde temel genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk olarak görülür. Fakat bunun yanında ön plana çıkan bir diğer husus da yasalara uygunluk olarak göze çarpar. Örneğin, Türkiye’de yapılan mali tablolar analizlerinin çoğunun temelini vergi yasalarına uyup uyulmadığı oluşturmaktadır. Mali tablolar denetimini genel özelliklerini ve amaçlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.³³

- Mali tabloların denetçiler tarafından incelenmesi güvenilirlik sağlar.
- Denetim tarafsız kişiler tarafından yapılır ve amaç önemli hataların bulunmasıdır. Bu hatalar tek tek irdelenmek yerine tek bir görüş sunularak bu hatalar düzeltilir.
- Oluşturulan görüş mantıklı ve reel bir temele oturtulmalıdır. Mali tabloların %100 güvenli olduğu varsayımı hiçbir zaman kesin değildir.

1.5.1.2 Uygunluk Denetimi

Bu denetim türünde, işletme yönetimi veya yasa koyucu tarafından belirlenmiş olan faaliyet kurallarına uyulup uyulmadığı incelenir. Yapılan bu denetimin etkinliğinin artırılması için “denetimi yapacak olan denetçinin denetimini yapacağı konuda yetenekli olması, işletme içerisinde düzenli bir belgeleme yönteminin olması, uygunluk denetimi sonuçlarının raporlanmasının belirli bir sisteme bağlanmış olması koşulları gerekir.”³⁴

³² A.Yasin Karanfiloğlu, Muhasebe Denetimi Kavram İlke ve Yöntemleri, Sayıştay Dergisi Sayı 35, <http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der35m3.pdf> (S.30) (01.05.2013)

³³ Ataman, s.19.

³⁴ Güredin, s.14.

Uygunluk denetiminin sonuçları ile ilgilenen kişiler genel olarak işletme üst yönetimidir. Bu denetimde önerilen politikalara ve her türlü yasal prosedüre uygunluk sorgulaması yapılır ve bu durumda genel olarak üst yöneticileri ilgilendiren bir konudur.

1.5.1.3 Faaliyet Denetimi

“Faaliyet denetimi, bir örgütün işletme fonksiyonları, mali kontroller ve destekleme sistemleri dâhil bütün yönlerini kapsayan bağımsız bir incelemedir. Faaliyet denetimi bir örgütün bütün veya belirli faaliyetlerinin özellikli hedeflere göre sistematik incelenmesidir. Faaliyet denetçisinin genel amacı; kanun ve kurallara uygunluğun, mali raporlamanın güvenilirliğinin ve faaliyetlerin etkenliği ve etkinliğine ilişkin iç kontrollerin kalitesini değerlendirmektir.”³⁵ Faaliyet denetiminin amaçları işletmeden işletmeye farklılıklar gösterebilir. Örneğin bir işletme de faaliyet denetimi satış faaliyetlerinin etkinliğini sorgularken başka bir işletmede alınan makine ve teçhizatın gerekli olup olmadığını sorgulamaktadır. Faaliyet denetiminde denetçi, mevcut başarının doğrudan doğruya ölçülüp raporlanması eylemini değil, bu başarının iyileştirilmesi ile ilgili öneri ve tavsiyeleri belirtme yoluna gider. Faaliyet denetimi daha çok bir yönetsel danışmanlık şeklinde nitelendirilir.³⁶

1.5.2 Kapsamına Göre Denetim Türleri

Kapsamına göre denetim türleri genel amaçlı denetim ve özel amaçlı denetim olarak 2’ye ayrılmaktadır.³⁷

1.5.2.1 Genel Amaçlı Denetim

Genel amaçlı denetim, her nevi işlemin ve hesap faaliyetlerinin doğru tutulup tutulmadığını ve güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan denetim türüdür.³⁸

³⁵ Şaban Uzay, Faaliyet Denetimine Genel Bakış, Erciyes Üniversitesi İİBF, http://iibf.erciyes.edu.tr/akademik_eski/suzay/SUZAY_Faaliyet_Denetimi.pdf, s.2. (02.05.2013)

³⁶ Güredin, s.16.

³⁷ Ayşe Gülçiçek, Çok Amaçlı Şirketlerin Denetimi, Yeterlilik Etüdü, Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, İstanbul, 2009, s.42.

³⁸ Toroslu, s.69.

1.5.2.2 Özel Amaçlı Denetim

Belirli bir konuda denetim yaparak ve sadece bu konu ile ilgili değerlendirme ve açıklama yapan denetim türüdür.³⁹ Genel denetime göre rutin bir denetim zamanı yoktur. İhtiyaca göre her an denetim yapılabilir. Belli başlı özel amaçlı denetimler şunlardır.⁴⁰

- Mahkemelere yaptırılan özel incelemeler
- Bir işletmeye ortak olmadan yaptırılan incelemeler
- Satın alma, devir ve işletme birleşmelerinde yapılan incelemeler
- Kredi tanımlaması yapılmadan önce yapılan incelemeler
- Vergi incelemeleri
- Kamu kuruluşları tarafından yapılan incelemeler
- Hisse senedi ve tahvil alımı öncesinde yapılan incelemeler
- Ortaya çıkarılan bir yolsuzluk veya ihmalin araştırılması

1.5.3 Yapılış Nedenlerine Göre Denetim Çeşitleri

Yapılış nedenlerine göre denetim çeşitleri zorunlu denetim ve isteğe bağlı denetim olmak üzere iki gruba ayrılır.⁴¹

1.5.3.1 Zorunlu Denetim

Zorunlu denetim, mevzuat gereğince yapılması zorunlu olan, yasa ile düzenlenen ve denetime tabi olan kuruluşlara bir yükümlülük olarak getirilen denetim türüdür. Bu denetim sürecinin nasıl ve hangi şartlarda yürütüleceği, süresi, amacı gibi unsurları yönetmelikler ve tebliğiler ile belirlenmiştir.⁴²

1.5.3.2 İsteğe Bağlı Denetim

Bu denetim türünde herhangi bir yasal zorunluluk bulunmamaktadır. Bu denetim türü mevcut durumun gerçeği yansıtıp yansıtmadığını veya eylemlerin hukuka uygun olup olmadığını denetlemek için yöneticilerin isteği üzerine yapılır. Bu denetim türünün yapıldığı

³⁹ Özoğlu, s.57.

⁴⁰ Toroslu, s.69.

⁴¹ Vasfi Haftacı, Muhasebe Denetime, 2.Baskı,Kocaeli, Umuttepe, 2011, s.7.

⁴² Toroslu, s.70.

duruma örnek olarak; eski yönetimin sürdürdüğü geçmiş işlemlerin yasalara uygun olup olmadığını kanıtlamak gösterilebilir. Bu denetimi yapan denetçi, denetimi yaparken mesleki kurallarına tam olarak uyarak bu faaliyetini gerçekleştirmelidir.⁴³

1.5.4 Uygulanma Zamanına Göre Denetim Çeşitleri

Uygulama zamanına göre denetim çeşitleri devamlı denetim, ara denetim ve son denetim olarak 3'e ayrılmaktadır.⁴⁴

1.5.4.1 Devamlı Denetim

Genellikle iç denetçiler tarafından işletmelerin muhasebe işlemlerinin tüm yıl boyunca denetlenmesini ve gerekli düzeltmelerin yapılması şeklinde bir denetim türüdür.⁴⁵ Bu denetim türünde belirli bir zaman aralığı olmamakla birlikte denetimler belirli rutin aralıklarla tüm yıl boyunca devam eder. Devamlı denetimde işletmenin faaliyetlerindeki hedef ve amaçlardan sapmalar belirlenir ve bunlarla ilgili düzeltme kararları alınır.

1.5.4.2 Ara Denetim

Ara denetim sürecinde işletmenin faaliyetleri belirli aralıklarla denetime alınır. Bu aralıklar örneğin 3 ay, 6 ay veya 1 sene gibi aralıklar olabilir.⁴⁶ Ara denetimler bir nevi genel denetimlerin daha az zaman almasını sağlayan önleyici denetim vasfını taşımaktadır.

1.5.4.3 Son Denetim

İşletme faaliyet yılı sonunda yapılan ve esas denetim olarak nitelendiren denetim türüdür. Faaliyet yılı sonunda genellikle faaliyetlerin bitiminden sonra yapılır. Buradaki denetimin amacı yapılan işlemlerdeki hataların tespit edilerek performans derecelendirmesi yapmak ve üst yönetime raporlamaktır.

⁴³ Özoğlu, s.58.

⁴⁴ Mehmet Bakır, Denetim, 1.Baskı, Rize, Akademisyen, 2003, s.21.

⁴⁵ Toroslu, s.71.

⁴⁶ Özoğlu, s.58.

1.5.5 Denetimi Yapan Denetçinin Statüsüne Göre Denetim Çeşitleri

Bir işletmenin farklı yönlerden denetlenmesi şarttır. Denetimleri gerçekleştiren denetçiler kendi aralarında birim olarak ayrı ayrı kategorilere ayrılmaktadır. Bunlar bağımsız denetim, kamu denetimi ve iç denetim olarak 3 gruba ayrılmaktadır.

1.5.5.1 Bağımsız Denetim

“Denetim işini meslek olarak seçmiş, kendi adına bağımsız olarak çalışan kişiler ya da şirketler tarafından yapılan denetimdir.”⁴⁷ Bu denetimin asıl amacı yasalara ve genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygun olmasıdır. Bağımsız denetim sürecinde denetçinin tam bağımsız olması şarttır. Ayrıca bağımsız denetçinin aşağıdaki belirtilen koşulları taşıyor olması da şarttır.⁴⁸

- İşletme ile denetim sözleşmesinde belirlenen tutar dışında denetçiye herhangi bir ödeme yapılmamalıdır ve ayrı bir ödenek sağlanmamalıdır.
- İşletme ile herhangi bir ekonomik ve ticari bağ içinde olunmamalıdır.
- İşletme ile herhangi bir borç alacak ilişkisi içerisine girilmemelidir.

1.5.5.2 Kamu Denetimi

Kamu denetimi, devletin belli denetleme birimleri tarafından yapılan denetim türüdür. Bu kuruluşlar görev ve yetkilerini kanunlardan alırlar ve bu kanunlar dâhilinde denetimlerini sürdürürler. Denetim görevleri yapan kamu denetim kurumları; Devlet Denetleme Kurulu, Sayıştay ve Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu’dur. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı denetim kurulları da bulunmaktadır.⁴⁹

1.5.5.3 İç Denetim

İç denetim finansal nitelikte olan veya olmayan faaliyetlerin incelendiği bir denetim çeşididir. İşletme varlıklarının korunması ve politikalara uygunluğun denetimini içerir. “İç denetim, bir kurum bünyesinde bulunan ve kurum yönetimi tarafından olası yolsuzlukları,

⁴⁷ Toroslu, s.70.

⁴⁸ Lerzan Kavut-Oktay Taş-Tuba Şavlı, Bağımsız Denetim, 1.Baskı, İstanbul, İSMMMO Yayını, 2009, s.36.

⁴⁹ Kepekçi, s.4.

hataları ve verimsiz uygulamaları en aza indirmek amacıyla, kurumun sistemlerini ve prosedürlerini kontrol etmek ve değerlendirmek üzere yapılan bir denetim türüdür.”⁵⁰

İç denetim birimini oluşturan bir iç denetim kadrosu vardır ve buradaki amaç faaliyetlerin etkinliğinin ve verimliliğinin ölçümlemesidir. Yapılan faaliyetlerin işletmede çalışanlar tarafından icra edildiği de düşünüldüğünde iç denetim aynı zamanda işletme çalışanlarının da denetimini yapmış olmaktadır.

Bu denetim şeklini bir sonraki bölümde daha ayrıntılı olarak ele alacağız.

⁵⁰ Sacit Yörüker, Denetim Terimleri, 1.Baskı, Ankara, Sayıştay Yayınları, 1999, s.9.

2. BÖLÜM

2. ULUSLARARASI DENETİM STANDARTLARI ÇERÇEVESİNDE İÇ DENETİM

Dünyada ortaya çıkan birçok denetim skandalı, denetimde güven sağlama problemini önümüze çıkarmıştır. Bu nedenle dünyada hem denetim alanına hem de denetçilere yönelik genel geçer gören çeşitli düzenlemeler getirilmiştir. Ortaya konan düzenlemelerin nerden geldiği ya da kim tarafından ortaya konulduğunun bir önemi yoktur. Burada önemli olan denetimin güven sağlama unsurunun tam olarak sağlanmasıdır. Dünyada kabul gören bu uluslararası denetim standartları ülkemizde 2006 yılından bu yana kabul görmüş ve uygulanmaya başlanmıştır.⁵¹

2.1 İç Denetim Kavramı ve Tanımı

İç denetim, işletme yönetim kurulu tarafından belirlenen prosedürlere ve yönetmeliklere ne derece uyulduğunu kontrol etmek amacıyla kurulan bir birim ve bu incelemeler sonucunda üst yönetime bir rapor sunan bir görev olarak nitelendirilebilir. Bu inceleme ve rapor aşamasında iç denetimi yürüten denetçi ya da komisyonun bağımsızlık, objektiflik ve dürüstlük gibi kavramlara tam uyması gerekir. Bir başka deyişle iç denetim, işletme çalışanları tarafından yapılabilecek hata ve hilelerin önlenmesi ve tespiti için yapılan bir çalışmadır. İşletme içindeki birimlerce finansal denetim, uygunluk denetimi veya faaliyet denetimi şeklinde gerçekleştirilebilir.⁵²

İç denetim, kurum yönetimine ışık tutarak, işletme körlüğü içerisinde gözden kaçırılan, görülmeyen birçok konuyu teşhis ederek çözüm yolları bulmak adına çalışan yapıdır. İç denetim süreçleri; risk yönetiminde, iç kontrolde, yönetim bilgi sistemlerinin ölçülmesinde ve raporlanmasında kilit rol oynamaktadır. Ayrıca işletmelerde iç denetim sistemlerinin varlığı ve gelişmişlik düzeyi kurumun kültür derecesini belirleyen önemli bir unsur haline gelmiştir. Bu nedenle iç denetim, uluslararası arenada rekabet eden kurum ve

⁵¹ Murat Kiracı, Uluslararası Denetim Standartlarına Göre Örneklemeler, 1.Baskı, Ankara, Detay, 2009, s.2.

⁵² Toroslu, s.71.

kuruluşların piyasalardaki prestijini ve imajını belirleyen unsurlardan önemli biri haline gelmiştir.⁵³

İç denetim bir işletmedeki;

- Mali verilerin doğru olup olmadığını,
- Mevcut işletme risklerinin belirlenip asgari düzeye indirilmiş olup olmadığını,
- Hukuki düzenlemelerin ve iç politikaların izlenip izlenmediğini,
- İşletme standartlarının belirli bir kalitede oluşturulup oluşturulmadığını,
- İşletme hedeflerine ulaşmak için etkin bir çalışma yapılıp yapılmadığını,
- Kaynak kullanımının etkinliği,

gibi hususların belirlenmesi ve üst yönetimin görev ve sorumluluklarını etkin bir şekilde başarmaları konusunda destek vermek amacıyla tüm işlemlerin gözden geçirilmesi, taranması ve onaylanmasıdır.⁵⁴

2.2 İç Denetimin Tarihi Gelişimi

İşletme faaliyetlerinin alanı, konusu ve teknik yapısının sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde olması nedeniyle iç denetim tanımında da bir değişim ve gelişim süreci yaşanmıştır. “1957 yılında yapılan tanıma göre, iç denetim; muhasebe, finansman ve diğer faaliyet alanlarında örgüt içi bağımsız değerlendirme faaliyeti olarak belirlenirken, 1971 yılındaki tanım sadece, örgüt faaliyetlerinin gözden geçirilmesi şeklindedir. 1978 yılında yapılan tanıma göre ise iç denetim; örgüt faaliyetlerini incelemek ve değerlendirmek amacıyla örgüt içinde kurulmuş bağımsız bir değerlendirme fonksiyonudur olarak tanımlanmıştır.”⁵⁵

İç denetim faaliyetleri alanında yaşanan gelişmeler çerçevesinde Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü 1999 yılında iç denetime yeni bir tanım getirmiştir. Buna göre; “İç denetim, bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacını güden bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir. İç denetim, kurumun risk yönetimi, kontrol ve kurumsal yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek

⁵³ Mehmet Ünsal Memiş, İç Denetimin Yönetim Fonksiyonlarının Yerine Getirilmesindeki Rolü: Türkiye’deki Büyük İşletmeler Üzerinde Bir Saha Araştırması, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana, 2006, s.88.

⁵⁴ Burcu Adiloğlu, İç Denetim Süreci ve Kontrol Prosedürleri, 1.Baskı, İstanbul, Türkmen, 2011, s.6.

⁵⁵ Sinan Aslan, Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim, 1.Baskı, İstanbul, Avcıol, 2003, s.5.

için sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurumun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olur.” Yapılan bu tanımla iç denetimin sadece yönetime değil tüm işletmeye hizmet eden bir faaliyet olduğu görülmektedir.⁵⁶

İç denetimin zaman içerisindeki değişimini aşağıdaki tablodaki gibi özetlemek mümkündür.

Tablo 2 İç Denetimin Zaman İçindeki Değişen Yapısı

SÜREÇ	İç Denetimden Beklenen Faydalar
1950'li Yıllar	İşletme varlıklarının korunması
1960'lı Yıllar	İşletme verilerinin güvenilirliğinin denetlenmesi
1970'li Yıllar	Uygunluk denetiminin yapılması
1980'li Yıllar	İşletme etkinliğinin denetlenmesi
1990'lı Yıllar	İşletme amaçlarına ulaşılması
2000'li Yıllar	İşletmeye artı değer katma

Kaynak: Burcu Adiloğlu, İç Denetim Süreci ve Kontrol Prosedürleri, 1.Baskı, İstanbul, Türkmen, 2011, s.8.

2.3 İç Denetimin Unsurları

İç denetimin tanımını hatırlayacak olursak iç denetim; bir kurumun faaliyetlerini geliştiren ve onlara değer katan bağımsız ve tarafsız bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir. İç denetim kurumun risk yönetimi, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi ve geliştirilmesine sistematik ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurum hedeflerinin gerçekleştirilmesine yardımcı olur. Bu tanım çerçevesinde iç denetim faaliyetlerinin temel unsurlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.⁵⁷

- Güvence ve danışmanlık fonksiyonu olması
- Bağımsız ve tarafsız bir faaliyet olması
- İşletmeyi bir bütün olarak ele alması
- Sistematik ve disiplinli bir yaklaşım olması

⁵⁶ Adiloğlu, s.6.

⁵⁷ Çetin Özbek, İç Denetim, 3.Baskı, İstanbul, TİDE, 2012, s.100.

2.3.1 Güvence ve Danışmanlık Fonksiyonu Olması

Güvence sağlama ve danışmanlık hizmeti sunma fonksiyonu iç denetimin temel fonksiyonlarından biri olup iç denetimin önemini vurgulayan temel ilkelerdendir. Güvence sağlama hizmeti işletmenin risk yönetimi, kontrol ve yönetim süreçlerine dair bağımsız bir değerlendirme sağlamayı amaçlar ve bu çerçevede tüm bulguları objektif bir şekilde değerlendirir. İç denetim sürecinde bu değerlendirmelerin amacı işletme açısından doğabilecek her türlü risk unsurunu karşılayabilecek yeterli önlemlerin alınmasını sağlamaktır. Bu sayede üst yönetime karşı yapılan incelemeler sonucunda bir güvence verilmiş olur. Burada verilen güvence kavramı tam güvence niteliğinde olmayıp makul ölçüde güvence verme anlamına gelmektedir. İç denetimin güvence fonksiyonu sayesinde işletme açısından doğabilecek zararların tespiti ve bunların önlenmesi sağlanır. Üst yönetime yapılan raporlamalar sayesinde yönetsel ve finansal riskler minimuma indirilmiş olur.⁵⁸

Danışmanlık fonksiyonu, işletme yönetiminin gerekli gördüğü konular hakkında, işletme ile ilgili önemli kararlar alınmadan önce işletme yönetimine öneride ve tavsiyelerde bulunmayı kapsar. Amaç, üst yönetimin kararlarını alırken işletme için en karlı kararı almalarını sağlamak ve üst yönetimin sorumluluklarını en başarılı bir şekilde yerine getirmelerini sağlamaktır.⁵⁹

2.3.2 Bağımsız ve Tarafsız Bir Faaliyet Olması

İç denetim biriminin olmazsa olmazı olarak nitelendirilebilecek kavram bağımsızlık kavramıdır. İç denetim birimi işletme içi her türlü faaliyetinde bağımsız olarak hareket edebilmeli ve bu görevini rahatça icra edebilmesi içinde yeterli yetkiye sahip bir kişi ya da birime bağlı olarak çalışmalıdır. Birçok işletmede iç denetim biriminin yönetim kuruluna bağlı olmasının temel sebebi bu bağımsızlığı sağlayabilmek içindir.

Tarafsızlık ise, iç denetimi sürdüren denetçilerin yaptıkları denetimler sırasında ve bu denetim sonuçlarının raporlanması aşamasında hem kendileri açısından hem de denetimin yapıldığı kişiler ya da birimler açısından ön yargısız ve herhangi bir çıkar gözetmeden hareket etmeleri anlamına gelmektedir.

⁵⁸ Toroslu, s.193.

⁵⁹ Adiloğlu, s.10.

Bu açıklamalar dâhilinde genel bir tanımını yapacak olursak tarafsızlık ve bağımsızlık, “Tarafsızlık ağırlıklı olarak herhangi bir güvence veya danışmanlık çalışmasında değerlendirme, yargı ve kararların kalitesini, bağımsızlığın ise söz konusu faaliyetlerin gerçekleştirdiği ortamı ifade ettiği kabul edilmektedir. Spesifik olarak tarafsızlık, ön yargıların değerlendirme, yargı ve ulaşılan sonuçları uygunsuz olarak etkilemediği bir düşünce yapısı, bağımsızlık ise söz konusu tarafsızlığı tehdit edecek önemli herhangi bir çıkar çatışmasından uzak olunması olarak tanımlanmaktadır.”⁶⁰

2.3.3 İşletmeyi Bir Bütün Olarak Ele Alması

İç denetim işletmenin faaliyetlerinin yanı sıra işletme ile ilgili tüm süreçlerin etkinliğini sağlamak için yapılan bir uygulamadır. Denetçi, işletmenin faaliyetlerini ilgilendiren her konuda gerekli araştırmaları yaparak işletmenin hedeflerine ulaşmasında üst yönetime yardımcı olur. Bu hedeflere ulaşmada ise işletme faaliyetlerinin tamamı bir bütün halinde ele alınır. İşletmeye katma değeri olan her ayrıntıyı iç denetçi düşünmeli ve buna göre bir öneri raporu sunmalıdır. ‘İç denetçiler, işletme hedef ve amaçları hakkında bilgi sahibi olmalı ve işletmenin ihtiyaçları doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmelidir.’⁶¹

Denetçilerin üst yönetime sunduğu her türlü rapor işletme lehine iyileştirici ve geliştirici bir takım önerileri sunmalıdır. İşletmenin maksimum kazanç sağlama ve büyümesi için yapılacak olan tüm planlar ancak işletmeyi bir bütün halinde değerlendirerek mümkün olacaktır.

2.3.4 Sistematiik ve Disiplinli Bir Yaklaşım Olması

İç denetim bir işletmede sürekli ve belirli kurallar çerçevesinde belirli bir disiplinle yürütülür. Bu süreklilik ve disiplin iç denetim fonksiyonunun işletmede etkin bir risk yönetimi kurulmasında büyük faydalar sağlar. Denetimin sürekli ve sistematiik bir şekilde yürütülmesi işletme içi tüm birimlerin etkin ve özenli bir iş sergilemelerine vesile olacaktır. Bu titiz çalışma sonunda işletme içi risk faktörleri büyük ölçüde ortadan kalkacaktır ve doğabilecek her türlü risk için belirli önlemlerin alınmasını da sağlayacaktır.

⁶⁰ Özbek, s.104.

⁶¹ Adiloğlu, s.11.

2.4 İç Denetimin Amaç ve Faydaları

İşletmelerde yaşanan büyük değişiklikler ve gelişmeler iç denetimin önemini daha da arttırmıştır. Bu değişikliklere rekabetin artması, işletme fonksiyonlarının farklılaşması gibi etkenlerin büyük etkisi olmuştur. Buradaki amaca bakıldığında iç denetimin üst yönetime bilgi verme ve veri sağlama amacı ön plana çıkar. Üst yönetim alacağı her türlü yatırım stratejisi ve planda iç denetim biriminden görüş ve öneri alır.

Denetçilerin işin doğru yapılmasının yanı sıra doğru işin yapılması konusunda görüş ve önerileri ile iç denetim faaliyeti şirket ve kurumlara katma değer sağlar. İş süreçlerinin etkinliği ve verimliliği, mali raporlama sistemini güvenilirliği, yasa ve düzenlemelere uygunluk konularında makul bir güvence sağlamak için şirket ve kurum yöneticilerince tasarlanan iç kontrol sistemi, iç denetim faaliyeti ile değerlendirilir. Hata, hile ve suiistimallerin gelir ve varlık kayıplarının önlenmesinde iç kontrol sistemi ve iç denetim faaliyetinin etkinliği önemli rol oynamaktadır.⁶²

İç denetimin amaçları arasında faaliyetlerin düzenli ve amaç dâhilinde sürdürülmesi de vardır. İç denetçi işletme faaliyetlerini yasal düzenlemelere uygunluk ve kurum kimliğine uyan bir çerçeve içerisinde sürdürülmesini denetler. Bu denetimleri yaparken denetçi, makul maliyetlerde hareket etmeli ve etkin bir kontrol yöntemi uygulamalıdır.⁶³ Kısaca iç denetimin üç temel amacı olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar;

- İşletmenin hedef ve amaçlarına ulaşabilmesini sağlamak için oluşturulan etkin kontrol süreçlerinin iç denetim faaliyetleri kapsamında değerlendirilmesi ve geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunmak.
- İşletmenin hedeflerine ulaşmasını engelleyen risklerin tespit edilerek, risk yönetim süreçlerinin değerlendirilmesi ve risklerin önlenmesi ile ilgili gereken tespitlerin yapılması.
- İşletmenin hesap verme sorumluluğunu ve kurumsal yapısını güçlendirmek amacıyla kurumsal yönetim süreçlerinin etkinliğinin değerlendirilmesi ve yönetime önerilerde bulunulması.

⁶²Ali Kemal Uzun, İşletmelerde İç Denetimin Rolü, <http://www.icdenetim.net/makaleler/51-letmelerde-c-denetim-faaliyetinin-rolue-ve-katma-deeri>, (05.05.2013)

⁶³ Adiloğlu, s.12.

2.5 İç Kontrol Kavramı ve Tanımı

Genel anlamda kontrol, planlanan bir amaca ulaşıp ulaşılmadığının araştırılmasıdır.⁶⁴ Bu tanıma ek olarak kontrolü, bir işletmenin amaçlarına sağlıklı bir biçimde ulaşması için alınan önlemler olarak tanımlamak mümkündür. Kontrolün temel amacı tekrar hata yapılmasını önlemek amacıyla mevcut yapılan hataları belirterek yapılan hataların sebeplerini tespit etmektir.⁶⁵ Kontroller önleyici, düzeltici ve tespit edici kontroller olmak çeşitlere ayrılmaktadırlar.⁶⁶

İç kontrol, işletme içerisindeki yapılması gereken kontrollerin sistematik yapısını ifade etmektedir. Geniş bir tanım yapacak olursak iç kontrol, ‘genel olarak bir işletmenin faaliyetlerinin hedefler doğrultusunda düzenli ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi için yönetimin belirlediği politikalara uyulmasını, varlıklarının korunmasını, hatalı ve hileli işlerin önlenmesi, muhasebe kayıtlarının eksiksiz ve geçerli olmasını finansal bilgilerin zamanında hazırlanmasını sağlamak amacıyla uygulanan yöntem ve işletme politikalarının bütünü olarak ifade edilmektedir.’⁶⁷

2.6 İç Kontrol ve İç Denetim Arasındaki Ortak Yönler ve Farklar

İç denetim ve iç kontrol kavramları birbiriyle bağıntılı bir şekilde eş zamanlı olarak güçlü ve karşılıklı ilişki içerisinde. Ancak farklı anlamlar taşımaktadırlar. Birbirlerinden amaç ve kapsamı, özellikleri ve rolleri açısından farklılıkları bulunmaktadır.⁶⁸

İç denetim, iç kontrol sisteminin amaçlandığı gibi çalışıp çalışmadığını kontrol eden ve bu yönde yönetime rapor veren birimdir. Bir işletmede faaliyetlerin planlanması ve bu plan dâhilinde faaliyetlerin sürdürülmesi aşamasında belirtilen amaçlara ulaşıp ulaşılmadığını izlemek için kontrol sisteminin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Kontrol kavramı denetim

⁶⁴ Şaban Uzun, İşletmelerde İç Kontrol Sistemini İncelemenin Bağımsız Dış Denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, SPK, Yayın No:132, Ankara, 1999, s.5.

⁶⁵ Richard M.Hodgets, Yönetim Teori Süreç ve Uygulama, (Çev. Canan Çetin, Esin Can Mutlu) Beta, 2.Baskı, İstanbul, 1999, s.240.

⁶⁶ Çatıktaş, s.4.

⁶⁷ Yurtsever, s.17.

⁶⁸ Fahrettin Önder, Türk Hukukunda İç Denetim ve Uluslararası Standartlara Uyumu, 1.Baskı, Ankara, Asil, 2008, s.28.

kavramının ötesinde bir işlev olarak tanımlanabilir. Kontrol ve denetim arasındaki başlıca farkları belirtecek olursa şu şekilde özetlemek mümkündür.⁶⁹

- Kontrol devamlı bir faaliyettir, denetim belirlenen periyotta yapılır.
- Kontrol eş anlı olarak yürütülür, denetim geçmişe dönüktür.
- Kontrolde bağımsız olmak şartı yoktur, denetim ise kesinlikle bağımsızlık gerektirir.
- Kontrolde mekanik araçlar kullanılabilirken, denetim insan tarafından gerçekleştirilir.

İç denetim ve iç kontrol sistemleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları amaçları bakımından benzerlik ve farklılıklar, özellikleri bakımından benzerlik ve farklılıklar ve rolleri itibariyle benzerlik ve farklılıklar olmak üzere üç ayrı şekilde inceleyebiliriz.

2.6.1 Amaçları Bakımından Benzerlikler ve Farklılıklar

İç denetim işletme üst yönetimine mevcut işlerini icra ederken amaçlarına ulaşmalarında yardımcı olunması amacını güder. İç kontrol ise, tüm yönetim ve temsil gibi işlemlerin önceden belirlenen amaçlara uygun bir şekilde gerçekleşmesinin kontrolünü sağlamak için oluşturulmuştur. Bu yönden baktığımızda iç kontrol ve iç denetim arasında amaçları bakımından benzerlikler bulunmaktadır.⁷⁰

İç kontrol devam eden operasyon el işlerin yerindeliğini, yapılıp yapılmadığını ve mutabakatları gibi işlemleri sağlamakta, iç denetim ise daha sonra devreye girerek iç kontrol birimi tarafından yapılan işlemlerin etkinliğini ve verimliliğini test etmektedir. Bu şekilde işletme yönetimine bir güvence hizmeti de sağlanmaktadır. Bu mantık çerçevesinde giden bir işletme açısından düşünüldüğünde her türlü riskin en aza indirildiği bir yönetim sistemi ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak iç denetim sistemi iç kontrol sisteminin akabinde gelen bir süreç olarak nitelendirilebilir.⁷¹

⁶⁹ Uzay, s.5.

⁷⁰ Önder, s.28.

⁷¹ Ahmet Başpınar, Türkiye ve Dünyada Denetim Standartlarının Oluşumuna Genel Bakış, Maliye Dergisi, Sayı148, Ankara, 2005, s.36.

2.6.2 Özellikleri Bakımından Benzerlik ve Farklılıkları

İç denetim ve iç kontrol arasında özellikleri bakımından değerlendirme yapıldığında benzeyen yönlerinin ağır bastığını söylemek doğru olacaktır. Özellikleri bakımından benzerlik ve farklılıkları aşağıdaki tablodaki gibi özetlemek mümkündür.

Tablo 3 İç denetim ve iç kontrolün özellikleri bakımından benzerlik ve farklılıkları tablosu

	<i>İç Denetim</i>	<i>İç Kontrol</i>
1	Bilginin doğruluğunu ve güvenilirliğini test edip yönetime güvence vermek.	Bilginin doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlamak.
2	Plan, program ve mevzuata uygunluğu kontrol etmek	Plan, program ve mevzuata uygunluğu gerçekleştirmek
3	Etkinlik ve verimliliği teşvik ederek artı değer kazandırmak	Etkinlik ve verimlilik sağlamak
4	Risk denetimi suretiyle bağımsız ve tarafsız faaliyette bulunmak	Başta yönetimce belirlenen hedeflere ve iç ve dış denetime hizmet etmek

Kaynak: Fahrettin Önder, Türk Hukukunda İç Denetim ve Uluslararası Standartlara Uyumu, Asil, 1.Baskı, Ankara, 2008, s.29.

2.6.3 Rollerİ İtibariyle Benzerlikleri ve Farklılıkları

Rolleri itibariyle iç denetim ve iç kontrolü değerlendirdiğimizde ilk etapta işletme içerisinde alınacak olan kararların, karar alma esnasındaki kullandıkları bilgi ve belgelerin doğruluğunu sağlamaktır. Bu durum hedeflenen amaca daha sağlıklı bir şekilde ulaşılmasını sağlar. Bir diğer benzerlik olarak iç denetim ve kontrolün asli görevi kurumsal yönetimi gerçekleştirmektir. Kurumsal yönetimin temel taşları olan şeffaflık, sorumluluk, hesap verilebilirlik gibi unsurlar ancak sağlıklı çalışan bir iç denetim ve kontrol yapısı ile oluşur.⁷²

İç denetim ve iç kontrol çalışanları karşılaştırıldığında iç denetim, üst yönetime bağlı içeriden ya da dışarıdan denetçiler tarafından oluşturulan bir birim iken iç kontrol, yönetim sorumluluğuna haiz çalışanlardan oluşmaktadır.

⁷² Önder, s.30.

3. BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE İÇ DENETİM

Bankacılık sektöründeki hızlı gelişmelerle birlikte, bankaların ekonomik sistemler içerisindeki önemi artmış ve bankalar çeşitli alanlarda hizmet vermeye başlamışlardır. Bu çeşitlilik ve yaşanan bankacılık krizlerinin de etkisi ile banka içi denetimler daha da öne çıkmış, bankanın sürekli olarak uygulaması gereken bir işlem haline gelmiştir. Banka krizlerinin genel çıkma noktaları incelendiğinde makroekonomik dalgalanmaların yanı sıra etkin olmayan bir iç denetim sisteminin de bu krizleri tetiklediği görülmektedir.⁷³

Bankacılık sektöründeki yapısal bozukluklar ve zayıf bir bankacılık sektörü, gelişmiş ya da gelişmekte olan herhangi bir ülkede çok ciddi ekonomik sorunlar ortaya çıkartmakla birlikte uluslararası mali sistemin de sıkıntılar yaşamasına neden olacaktır. Bu sıkıntıların yaşanmaması için uluslararası mali sistemin güçlendirilmesine yönelik çeşitli tedbirler alınmış ve uluslararası ölçekte uygulanması zorunlu hale getirilmiştir. Bu alanda en ciddi çalışmaları yapan kurum ise Basel Bankacılık Gözetim Komitesi'dir. Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi (Basel Committee on Banking Supervision) bankacılık gözetim ve denetiminde uluslararası işbirliğini sağlamak amacıyla G-10 ülkeleri Merkez Bankaları başkanları tarafından 1975 yılında oluşturulmuştur. Bu komitenin amacı bankaların dünya çapında oluşturulmuş ortak standartlarda çalışmasını sağlamaktır.⁷⁴

3.1 Bankacılık Sektöründe İç Denetim İşlevinin Hedefleri ve Görevleri

Banka üst yönetimi, bankanın çeşitli riskler karşısındaki mevcut durumunu ölçmek ve banka faaliyetlerinin kanuni düzenlemelere, yönetmeliklere ve banka politikalarına uygunluğun sağlanıp sağlanmadığını kontrol etmek için çeşitli önlemler almak ve denetimler yapmak zorundadır. İç denetimin hedeflerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- İç kontroller sisteminin yeterliğinin ve etkinliğinin incelenmesi ve değerlendirilmesi.

⁷³ Bankacılar Dergisi, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Sayı 30, İstanbul, Eylül 1999, S.87

⁷⁴ Aksoy, s.21.

- Risk yönetim yöntemlerinin ve risk değerlendirme metodolojilerinin uygulanmasının ve etkinliğinin incelenmesi.
- Elektronik bilgi sistemi ile elektronik bankacılık hizmetleri dâhil olmak üzere yönetim ve mali bilgi sistemlerinin gözden geçirilmesi.
- Muhasebe kayıtları ile mali tabloların doğruluğunun ve güvenilirliğinin incelenmesi.
- Bankanın, risk tahmini ile bağlantılı olarak kendi sermayesini değerlendirme sisteminin incelenmesi.
- Hem işlemlerin hem de belirli iç kontrol usullerinin işleyişinin sınanması.
- Kanuni şartlar ile düzenleyici otoritelerin şartlarına, etik kurallara ve politika ve usullerin uygulanmasına riayet.
- Düzenleyici raporlamanın doğruluğu, güvenilirliği ve tam zamanlı olarak sunulması.
- Özel tahkikatların yapılması.⁷⁵

3.2 Bankacılık Sektöründe İç Denetim İlkeleri

Bankacılık sektöründe iç denetim ile ilgili ilkelere yönelik Temmuz 2000’de Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi tarafından yayımlanan belgelere göre iç denetim ilkeleri şu şekilde açıklanabilir.⁷⁶

3.2.1 Daimi İşlev ve Süreklilik Kavramı

Bir bankadaki iç denetim daimi bir işlev olmalıdır. Banka üst yönetimi görev ve sorumluluklarını yerine getirirken, bankanın büyüklüğüne ve faaliyetlerinin niteliğine uygun ve yeterli bir iç denetim işlevine sürekli güven duyulmasını sağlamak için gerekli bütün

⁷⁵ Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlgisi, http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/internal_audit.doc (15.07.2013)

⁷⁶ Aslan, s.44.

önlemleri almalıdır. Bu önlemleri, iç denetim bölümüne hedeflerine ulaşması için gerekli olan uygun kaynakların ve personelin sağlanması, olarak nitelendirmek mümkündür.

3.2.2 Bağımsız İşlev Kavramı

Bankanın iç denetim bölümünün görevlerini bağımsız ve tarafsız bir şekilde yerine getirebilmesi için iç denetim birimi, banka içerisinde ayrı bir pozisyon olarak kurulmalı ve bu görevini yerine getirebilmesi için gerekli tüm imkânların sağlanması gerekmektedir.

İç denetim birimi tüm faaliyetlerinde kendi inisiyatifi doğrultusunda hareket edebilmeli ve karar alabilmelidir. İç denetim biriminin bağımsız bir şekilde görevine devam edebilmesi için yönetim kuruluna veya varsa denetim komitesine bağlı olarak çalışması gerekmektedir.⁷⁷

3.2.3 Denetim Tüzüğü Kavramı

Denetim tüzüğü, iç denetim biriminin kural ve yetkileri, çalışma prensipleri ve uygulama esasları gibi kavramları tanımlayarak iç denetim biriminin konumu ve yetkilerini garanti altına alır. Bu tüzük iç denetim birimi tarafından hazırlanarak üst yönetime veya denetim komitesine onaylatılmalıdır. Tüzüğün içeriği belli dönemlerde incelenmeli ve değişiklikler varsa gerekli uygulamalara göre yeni düzenlemeler yapılmalıdır.⁷⁸

3.2.4 Yansızlık Kavramı

İç denetim birimi görevlerine müdahaleye izin vermeksizin ve önyargıdan uzak, nesnel ve tarafsız bir şekilde görevlerini yapabilecek konumda olmalıdır. Nesnellik ve yansızlık için iç denetim birimi çalışanlarının her türlü çıkar çatışmasından uzak durması gerekir. Banka iç denetim personeli alımlarında, alınan personelin yakın geçmişi ile iş bağlantılarının saptanarak kontrol edilmesi ve işe alımların bu kontrollerden sonra yapılması gerekmektedir. Ayrıca üst yönetimin çeşitli konularda başvurduğu görüş bildirmelerde iç denetim birimi tarafsız olarak hareket etmek zorundadır.

⁷⁷ Aslan, s.44.

⁷⁸ Aslan, s.44.

3.2.5 Profesyonel Yeterlilik Kavramı

Banka iç denetim personelinin ve iç denetim biriminin mesleki yeterliliğe sahip olması denetim süreci için büyük önem taşımaktadır. İç denetimi yapan müfettişin mesleki bilgi ve yeterliliği, son derece önem taşıyan bir husustur. Her bir iç denetçi belirli periyotlarla mesleki eğitime tabi tutulmalıdır. İç denetim bölümündeki bütün personel, denetim teknikleri ve bankacılık faaliyetleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmalıdır. İç denetim elemanlarının iş ile ilgili her türlü faaliyeti görebilmesi ve kendini yetiştirebilmesi için belirli aralıklarla rotasyona tabi tutulması da mesleki yeterliliğin sağlanması için etkili faaliyetlerden olacaktır.⁷⁹

3.2.6 Faaliyetin Kapsamını Belirleme Kavramı

Bankalardaki her birim ve faaliyet iç denetim kapsamı içerisinde değerlendirilmek zorundadır. Banka iç denetim birimi, bankanın faaliyette bulunduğu her türlü faaliyeti, her türlü dokümanı ve kararı incelemede yetkili kılınmalıdır. Genel bir perspektiften, iç denetimin kapsamı, iç kontrolün uygunluğunun ve verilen görevlerin yerine getirilme biçiminin incelenmesi ve değerlendirilmesini içermelidir. Bölümlerin işleyişi, elektronik bilgi sistemlerinin sürekliliği ve güvenirliliği, banka politikalarını ve risk kontrollerine riayet gibi konular bu faaliyet kapsamına girmektedir.

3.3 Bankacılık Sektöründe İç Denetim Sisteminin İşleyişi

İç denetim, bir denetim planının hazırlanmasını, eldeki bilgilerin analiz edilmesini, sonuçların üst yönetime bildirilmesini ve sorunların izlenerek tavsiyelerde bulunulmasını içerir. İç denetim bölümü, bankanın tek bir bölümü ile sınırlı kalmadan bütün birimlerindeki bütün faaliyetlerini inceler ve değerlendirir. Dolayısıyla, tek bir denetim türü üzerinde odaklaşmamalı, bunun yerine ulaşılabilecek denetim hedefine bağlı olarak en uygun denetim türünü kullanmalıdır. Ayrıca, iç denetim bölümü bu açıdan kendisini bankanın çeşitli bölümlerini denetlemekle sınırlandırmamalıdır. Bunun yerine, bir bankacılık faaliyetini,

⁷⁹ Aslan, s.45.

banka bünyesindeki ilgili bütün birimleri dâhil ederek denetlemeye de önem vermelidir. Bu farklı iç denetim türlerine örnek olarak şunlar sıralanabilir.⁸⁰

- Muhasebe sistemi ve bilgileri ile sonuçta ortaya çıkan yıllık hesapların güvenilirliğini incelemeye yönelik mali denetim;
- Kanunlara, düzenlemelere, politikalara ve usullere riayeti denetleme amacına yönelik riayet denetimi;
- Görevle ilgili olarak, sistemlerin ve usullerin kalitesi ve uygunluğunu tahkik etmeye, organizasyon yapılarını eleştirel bir biçimde analiz etmeye ve kaynakların ve yöntemlerin yeterliğini değerlendirme amacına yönelik faaliyet denetimi;
- Bankanın hedefleri çerçevesinde yönetim işlevinin kalitesini değerlendirme amacına yönelik yönetim denetimi.

3.3.1 Risk Odağı ve Denetim Planı

İç denetim birimi yöneticisi yapılacak olan tüm işlemlerle ilgili belirli bir iç denetim planı ve kapsamı hazırlamalı ve yapılacak olan iç denetimin zaman aralığını belirlemelidir. İç denetim kapsamı belirlenirken belirli risk analizleri yapılmalı, her birimin risk dağılımı ayrı ayrı göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılan risk analizleri dönem dönem güncellenmeli, yeni iş kollarını bu kapsama dâhil edilmelidir. Bu şekilde yapılan risk analizleri bankanın gelecek faaliyet dönemlerindeki risk durumunun belirlenmesinde de yardımcı olur. Yapılan denetim planlarının realist bir şekilde yapılması gerekmektedir. Çalışacak olan personelin eğitiminde ve yapılacak olan raporlamalarda belirli bir plan çerçevesinde hareket edilmelidir. Denetim planları banka üst yönetimi tarafından onaylanmalı ve banka iç denetim birimine ayrılacak olan kaynakların garantiye alınması gerekmektedir.

İç denetim sisteminin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için her seviyeye uygun bir denetim yapısı çerçevesinde hareket edilmelidir. Denetim faaliyetleri;⁸¹

⁸⁰ Bankalarda İç Denetim ve Bankacılık Gözetim Otoritesinin İç ve Dış Denetçiler ile İlgisi, http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/internal_audit.doc (17.07.2013)

⁸¹ Aslan, s.48-49.

- Üst düzey incelemeler
- Farklı birim ve bölümlere ilişkin denetim faaliyetleri
- Fiziki denetimler
- Hedeflere uygunluğun denetimi ve uygun olmayan işlemlerin takibi
- Yetki ve onay sistemi ile doğrulama
- Mutabakat sistemlerinden oluşmalıdır.

3.3.2 İç Denetim İşleyiş Usulleri

Yapılacak her denetim için belirli planlar hazırlanarak ulaşılması istenen hedefler belirlenmelidir. Yapılacak olan denetim çalışmasının özet olarak tanımlanması iş sürecinin sekteye uğramasını engeller. Yapılan tüm denetim çalışmalarındaki usuller belgelendirilmeli, yapılan çalışmalar ile ilgili kanıtlar belirli süreler dâhilinde saklanmalıdır. Her görev ile ilgili yazılı bir rapor hazırlanmalı ve tamamlanan görevin sonucunu içermelidir. Bu raporda denetim amaç ve kapsamı, iç denetim bölümünün bulguları ve tavsiyeleri, denetlenen kişi ya da birim yöneticisinin cevaplarını içerir. Denetim sonucunda iç denetim birimi tarafından önerilen tavsiye ve görüşlerin üst yönetim tarafından incelenmesi ve uygun görüldüğü takdirde uygulanmasını teşvik edici önlemler alınması gerekir.

İç denetim bölümü, tavsiyelerinin uygulamaya konup konmadığını izler. Bununla ilgili bulgular, kurumsal yönetim çerçevesine bağlı olarak en azından altı ayda bir üst yönetime, yönetim kuruluna ve varsa denetim komitesine iletilir.

3.4 Bankalarda Etkin Bir İç Kontrol Ortamının Oluşturulması

Bankacılık sektöründe yaşanan küresel gelişmelerin akabinde ulusal bankacılığımızda da önemli gelişmeler ve ilerlemeler olmuştur. Bu ilerlemelerin akabinde bankacılık sektörünün büyümesiyle etkin bir iç denetim yapısının oluşturulması gerekli hale gelmiştir. Etkin bir iç denetim yapısının oluşturulması için ise etkin bir iç kontrol ortamının oluşturulması gereklidir.

Etkin bir iç kontrol ortamı oluşturulurken banka içi risk analizi yapılarak riski fazla olan birimlere ağırlık verilmesi ve birimler arası iletişimin iyi kurulması önemlidir. İç kontrol sistemi içerisindeki tüm elemanların çalışma prensiplerinin önceden belirlenmesi ve belli bir

standardın dışına çıkmaması için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. İç kontrol birimi tarafından hazırlanan ve yapılan çalışmalar ile ilgili raporlar, üst yönetim tarafından ve teftiş kurulu tarafından özenle incelenmeli, bu inceleme sonucunda olumsuz bir durum varsa gerekli tedbirler alınmalı ve iç kontrolün kalitesi ve etkinliği yükseltilmelidir.⁸²

İç kontrol birimlerinin yapısı kurumdan kuruma değişiklikler gösterebilmektedir. İşletme yönetimi tarafından iyi organize edilmeyen bir iç kontrol sistemi işletme faaliyetlerinin yürütülmesi açısından büyük problemlere yol açabilmektedir. Bankacılık sektöründe meydana gelen birçok iflas durumu bu şekilde bir problemten kaynaklanmıştır. Banka üst yönetimi tarafından görevlendirilen müfettişler yaptıkları çalışmalarda hep bir hatalı işlem arama yönünde görevlerini icra etmişler, iç kontrol sürecinin iyileştirilmesi konusunda, asli görevleri olan danışmanlık yapma ve fikir verme, çalışmalardan kaçınmışlardır.⁸³

Etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulması için aşağıda saydığımız ilkelere uyulması gerekmektedir.⁸⁴

- Görevlerin ayrımı ilkesi
- Kıymet hareketlerinin yetkilendirilmiş olması ilkesi
- Uygun belgeleme ve muhasebe kayıt düzeninin var olması ilkesi
- Varlıkların ve muhasebe kayıtlarının fiziki korunması ilkesi
- Bağımsız mutabakatların yapılması ilkesi

Bu ilkelere örnek olarak; mesela bir bankaya ait bankamatiğe her gün para ekleyen personelin bu yaptığı işlemle ilgili kayıtların belgelerini saklaması ve bu belgeleri ilgili birime vermesi zorunludur. Bu belgeler muhasebe birimi tarafından belirli bir süre saklanmak zorundadır. Bu bankamatiklerin belirli sürelerde kontrol edilmesi ve sayımlarının yapılması işlemi farklı personeller tarafından, genelde yönetim kuruluna bağlı müfettişler tarafından, yapılmaktadır. Yapılan bu sayımların belgelerinin ilgili birime verilmesi ve bu birimin yapılan sayımlardaki mutabakatları yapması süreci yukarıdaki saydığımız ilkeler çerçevesinde olmaktadır.

⁸² Aslan, s.79

⁸³ Yurtsever, s.82.

⁸⁴ Güredin, s.179

4. BÖLÜM

4. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN İÇ DENETİMİ

Ülkemizde banka dışındaki finansal araçların yeterince gelişmediği bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla Türk mali sisteminin temelini bankacılık sektörü oluşturmaktadır. Ülkemizde bankacılık sektörünün yapılan araştırmalar sonucu, yabancı bankalarla gündeme geldiği görülmektedir.

Türk mali sisteminde 1980’li yıllardan itibaren köklü değişimler söz konusu olmuştur. Bu değişimler Türk Mali Sisteminin yapı taşı olan bankacılık sektörü üzerinde de önemli etkiler yaratmıştır. Türk Bankacılık Sistemi de bu değişimlere ayak uydurabilmek için 1980 yılından itibaren önemli düzenleme ve uygulamalar da bulunmuştur. Bilindiği gibi bankaların ekonomi içerisinde önemli görevleri bulunmaktadır. Topladıkları fonları fon ihtiyacı olan kişi ve kurumlara kredi olarak vermek, fon arz edenlerle fon talep edenler arasında aracı kurum görevi görmek, tahvil pazarlamak vb. birçok önemli görevi vardır. Dolayısıyla mali sektördeki gelişmeleri bankacılık sektöründe aramak yanlış olmayacaktır. Bu açıklamalar göz önünde bulundurulduğunda bankacılık sektörünün önemini göz ardı etmek mümkün değildir.

Türk Bankacılık Sektörü artık günümüzde teknik alt yapısı ve sunduğu hizmetler açısından gelişmiş ülkelerle rekabet edebilecek bir yapıya ulaşmıştır. Gelecekte de bu gelişimleri göstereceğini ve yine hizmetler sektöründeki öncü yerini koruyacağını söylersek yanlış olmayacaktır.

AB’ne girebilmek için çalışmalarını sürdüren günümüz Türkiye’sine bir de bankacılık sektörü açısından baktığımızda aslında Türk Bankacılık Sisteminin AB Bankacılık Sisteminden pek de farklı olmadığı görülecektir. Sadece birtakım eksiklikler söz konusudur ki bunlar da yapılan yasal düzenlemeler ile halledilebilecek niteliktedir. Görüldüğü gibi Türk Bankacılık Sektöründe ilk adımların atıldığı günden bu yana önemli boyutta değişimler sergilenmiştir. Sektörün bu başarısını sürdürebilmesi de bir zorunluluk haline gelmiştir. Çünkü, Türkiye artık dünya ekonomisiyle entegre olmuş bir ülke konumundadır.

Bu gelişmeler çerçevesinde bankacılık sisteminin gelişmiş bir denetim yapısına sahip olması ve bu sistemin etkin bir şekilde çalışması gerekmektedir. Bu hedef doğrultusunda çalışan bir bankanın her türlü riski rahat görebileceği gibi yapılacak olan çalışmalarda da başarıya ulaşması tesadüf olmayacaktır.

4.1 Türk Bankacılık Sisteminin Tarihi Gelişimi

4.1.1 Cumhuriyet Öncesi Dönemde Bankacılığın Gelişimi

Osmanlı devleti 17. ve 18. yüzyıllarda sık sık mali sıkıntılar içine düşmüştür. Merkezi devletin güçsüzlüğü, ekonomik güçsüzlüğü de beraberinde getirmiştir. Savaşların sıklaşması, büyüyen ordunun masraflarının artması, beraberinde mali yükümlülüğünde büyümesine neden olmuştur. Dolayısıyla, süreklilik kazanan mali yükümlülüğü durdurabilmek için devlet Galata Bankerleri adı verilen sarraflardan borç para almıştır. Diğer taraftan da tedavüldeki sikkelerin tağşişi yoluyla gelir sağlamaya çalışmıştır.⁸⁵ Dolayısıyla Galata Bankerlerinden alınan borç paraların başlangıcı ile bankacılık faaliyeti de başlamış sayılabilir. Ülkede bankalar kuruluncaya kadar, imparatorluğun bütün banka kredi ve muameleleri bu bankerlerin elinde toplanmıştır. Hazine tahvillerini ıskonto etmek, altın, gümüş ve kaimenin bir arada tedavülünden doğan farklardan faydalanmak, memur maaşlarını kırmak, iltizam suretiyle vergi toplamak gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır. Devlete ödünç para verecek kadar büyük sermayelere sahip bu bankerler devlet ve hazine ile olan muamelelerinden başka sağladıkları kredilerle ticari yaşamda da önemli bir rol oynamışlardır.⁸⁶

Nitekim böyle büyük sermayeye sahip iki banker Manolaki Baltazzi ile Y. Al. Leon tarafından hükümetinde teşviki ile ilk banka olan “İstanbul Bankası”⁸⁷ kurulmuştur.

Tanzimat’a kadar, banka muameleleri yapan kimseler bulunmasına rağmen bunların faaliyetleri sarraflıktan ileriye gidememiştir. Birçok banka kurulması da yine Tanzimat dönemin de gerçekleşmiştir.⁸⁸

⁸⁵ Şevket Pamuk, “Galata Bankerleri, Osmanlı ve Borç Tuzakı”, Forum Dergisi, İstanbul, 1996, S.70-73

⁸⁶ Vedat Eldem, Osmanlı İmparatorluğu’nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik , Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994, S.159

⁸⁷ Haydar Kazgan, “Galata Bankerleri”, Para Dergisi, İstanbul. Haziran 1981, S.58-61

Bank-ı Osmani-i Şahane 1863 yılında, Avusturya Osmanlı Bankası 1874 yılında daha sonraları Osmanlı Bankası A.Ş. olarak faaliyetine devam eden Bank-ı Osmani-i Şahane'ye katılmıştır. Şirketi Maliye-i Osmaniye Bankası da kısa bir süre sonra işlerini Osmanlı Bankasına devrederek kapanmıştır. İkinci İstanbul bankası ise 1894 yılında Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniye'sine katılmıştır. Şirket-i Umumiye-i Osmaniye Bankası 1893 yılında kapanmıştır. İtibar-i Umumi-i Osmani Bankası 1899 yılında Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniye'sine 1899 yılında, Türk Milli Bankası 1899 yılında Kambiyo ve Esham Şirketi Osmaniye'sine 1899 yılında, Türk Milli Bankası 1913 yılında, Türkiye Ticaret ve Sanayi Bankası'yla Osmanlı Ticaret Bankası 1914 yılında kapanmışlardır.⁸⁹

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kurulan yabancı bankalardan onbiri kısa sürede kapanmış veya başka bir bankaya katılmışlardır. Yalnızca iki banka Bank-ı Osmani-i Şahane, Osmanlı Bankası unvanı altında, 1888 yılında Selanik Bankası, Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası'na dönüşmüş, daha sonra da İnterbank olarak faaliyetini sürdürmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılık faaliyetinde bulunmak üzere kurulan yabancı sermayeli bankaların yanında, merkezleri dış ülkelerde olup da ülkede bankacılık faaliyetinde bulunmak üzere şube açan bankalarında varlığı bilinmektedir. 20 civarında banka ülkemizde bankacılık faaliyetlerinde bulunmuşlardır.⁹⁰

Ülkede yabancı bankalar bankacılık faaliyetinde bulunurken merkezleri dışarıda olup ta ülkemizde bankacılık faaliyetinde bulunmak üzere şube açılırken ülkede milli banka kurma teşebbüsleri de başlamıştır. Her türlü bankacılık işlemini yapmaktan uzak olan sadece tarımsal kredi vermek amacıyla kurulan Memleket Sandığı daha sonraları Menafi Sandığı adını alarak teşebbüs Ziraat Bankası adını almış ve böylece Mithat Paşa'nın kurduğu Menafi Sandığı kurulan Ziraat Bankası'nın temelini oluşturmuştur.⁹¹

Yabancı bankacılığa karşı bir tepki olarak ortaya çıkmaya başlayan milli bankacılık anlayışı, ülkede banka kurma teşebbüslerini de hızlandırmıştır. Bu düşünceden hareketle kurulan milli bankalar ise şunlardır;

⁸⁸ Orhan Oğuz, İktisada Giriş, İstanbul, Marmara Üniversitesi Yayını, 1992 S.206

⁸⁹ Öztin Akgüç, Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler, Ankara. 1975, S.7-8

⁹⁰ Erdoğan Aklın, "Para-Kredi-Banka", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi, İstanbul. Apa Ofset. 1980, S.465-466

⁹¹ Tuncay Artun, Türkiye'de Bankacılık, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1980, S.30-33

- Ziraat Bankası (1863)
- İstanbul Emniyet Sandığı (1868)
- İstanbul Bankası (1911)
- Konya İktisad-I Milli Bankası (1912)
- Karaman Milli Bankası (1913)
- Adapazarı İslam Ticaret Bankası (1913)
- Milli Aydın Bankası (1914)
- Emsali Gayrimenkule ve İkrazat Bankası (1914)
- Akşehir Bankası (1916)
- İtibari Milli Bankası (1916)
- Manisa Bağcılar Bankası (1917)
- Konya Ahali Bankası (1917)
- İktisad-i Milli Bankası (1917)
- Türkiye Umumi Bankası (1917)
- Çiftçiler Bankası (1919)
- Adapazarı Emniyet Bankası (1919)
- Konya Türk Ticaret Bankası (1920)
- İktisat Türk A.Ş (1920)
- Bor Zürra ve Tüccar Bankası (1922)

- İstanbul Küçük İstikraz Sandığı (1923)⁹²

1909-1930 yılları arasında ülkede Anonim Şirket olarak kurulan bankalar üzerinde inceleme yapan Gündüz Ökçün' ün ifadesiyle milli bankacılığın oluşumunda iki amaç ve dolayısıyla iki tür örgütlenme vardır; “Müslüman-Türk Tüccar veya toprak sahipleri kendi aralarında kredi sorununu çözümlmek, yabancı veya azınlık banka ve bankerlerle rekabet ederek onların yerini almak veya onların bıraktığı boşluğu doldurmak” için banka kurmuşlardır. Diğer bir amaç ise “iktisadi ve toplumsal yapı içerisinde tüccar ve toprak sahipleri banka kurma ihtiyacı hissetmişlerdir. Savaş sebebiyle siyasi bir kararla azınlıkların göç etmeye zorlanması Anadolu'nun bazı şehir ve kasabalarında ani bir iktisadi boşluk meydana getirmiştir. Ticaret alanındaki bu boşluk Müslüman-Türk Tüccar tarafından şirketler halinde örgütlenmek suretiyle doldurulmaya çalışılmıştır. Ana amacı ticaret olan bu şirketler gerektiğinde kredi işlemleri ile de uğraşmışlar ve mahalli bankalar halinde örgütlenmişlerdir.”⁹³

Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden itibaren Cumhuriyet'e kadar olan dönemde ülkede bankacılık faaliyetinde bulunan on üç yabancı sermayeli banka kurulmuştur. Ayrıyeten merkezleri dış ülkelerde olup da ülkede şube açarak bankacılık faaliyetinde bulunan bankaların sayısı on sekizdir. Milli banka sayısı ise yirmidir. Bunların çoğu mahalli bankalar olup mahalli ihtiyaçlara cevap veren tek şubeli bankalardır. Birçoğu kapanmış, birbirleriyle birleşmiş olarak bankacılık faaliyetlerine devam etmişlerdir.

4.1.2 Cumhuriyetin Sonrası Dönemde Bankacılık Gelişimi (1923-1932 Dönemi)

Cumhuriyetin ilanından sonra Türk bankacılık sektöründe banka-kredi sistemi büyük ölçüde yabancı sermayenin elinde kalmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında bankalar çoğunlukla varlıklarını yabancı sermayeye bağımlı olarak sürdürmüşlerdir. Bu nedenle cumhuriyetin ilk yılları (1923-1932) milli bankacılığın gelişmesine yönelik çalışmalara önem verildiği dönem olmuştur.⁹⁴

⁹² Öztin Akgüç, 100 Soruda Türkiye'de Bankacılık, İstanbul. Gerçek Yayınevi, 1989 S.11

⁹³ A. Gündüz Ökçün, “ 1909-1930 Yılları Arasında Anonim Şirket Olarak Kurulan Bankalar”, İktisat tarihi Yazıları. Ankara, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Yayın No:58, 1997. S. 263-270

⁹⁴ Artun, s.41-42

Yabancı sermayeyi Türk sermayesine devretmek ve milli sanayi ve ticareti korumak düşüncesi o dönemde hâkim olmaya başlamıştır.⁹⁵ Bu düşünceden hareketle 1923 yılında İzmir’ de toplanan İktisat Kongresi’nde İktisat Bakanı Mahmut Esat Bozkurt kongre açılış konuşmasında şöyle belirtmiştir; “ Kredi kuruluşlarından yoksun bir Türkiye, ekonomik gelişimini yürütemez ve daha uzun yıllar yabancılar için çalışan bir sömürge niteliğinden kurtulamaz.”⁹⁶ İfadeleri ülkenin içinde bulunduğu durumu ortaya koyması açısından önemlidir. Bu durumun önüne geçilmesi için önemli kararlar alınmıştır.

1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde milli bankacılığın geliştirilmesi yönünde alınan kararlar kâğıt üzerinde kalmamıştır.

Ziraat Bankası’nın sermayesi arttırılarak yeni bir yapısal düzenlemeye gidilmiştir. Böylece Cumhuriyetin kuruluşundan hemen sonra milli banka- kredi sisteminin gelişmesine büyük önem verilmiş Ziraat Bankası ile de tarımsal krediler yeniden örgütlenmiş, sanayii ve ticaretin geliştirilmesine yönelik olarak İş Bankası ve Türkiye Sanayii ve Maadin Bankası kurulmuştur.

1924 yılında Cumhuriyetten sonra devlet ve özel sermayeyle ilk büyük banka Türkiye İş Bankası olmuştur. Her türlü bankacılık işlemlerini yapmak, tarım, sanayii, madencilik, enerji üretim ve dağıtım, bayındırlık işleri nakliyecilik, sigortacılık, turizm, ihracat alanlarında her türlü teşebbüs kurmak veya iştirak etmek gibi görevlerle bir milyon sermaye ile kurulan banka Ticaret Bakanlığı’nın yanında sanayii ve ticaret yatırımlarına da katılmıştır.⁹⁷

1925 yılında Sanayii Bankası olarak da Türkiye Sanayii ve Maadin Bankası kurulmuştur. 1927 yılında Emlak ve Eytam Bankası kurulmuş bu banka daha sonra 1946 yılında konut sorununu çözmek ve konut kredisi vermek için kurulan Emlak ve Kredi Bankası’na dönüştürülmüştür.

Yabancı sermayeye tepki olarak kurulan yerel bankalara da bu dönemde yenileri eklenmiştir. (1923-1932) yılları arasında çoğunlukla tek şubeyle bankacılık faaliyetinde

⁹⁵ Türkiye’ de Bankalar, Güneş kolektif şirketi, İstanbul. Nürkök Matbaası, 1955,2.20-21b

⁹⁶ Gündüz Ökçün, Türkiye İktisat Kongresi-1923 İzmir Haberler-Yorumlar-belgeler, Ankara, A.Ü. Siyasal Bil. Fak. Yayını, 1968, s.335

⁹⁷ Avni Zarakolu, Cumhuriyetimizin 50. Yılında memleketimizde Bankacılık, Ankara.1973, s. 21-22

bulunan 25 yerel banka kurulmuştur.⁹⁸ 30 Haziran 1930 yılında en önemli gelişme olarak Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kurulmuş ve zamana kadar Osmanlı Bankası tarafından yürütülen para basma fonksiyonu Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasına verilmiştir.⁹⁹

Ticari bankalara bankacılık tekniği yönünden benzerlik gösteren Merkez Bankaları, bankaların yapısı bakımından Ticari bankalardan büyük ölçüde farklıdır. Ticari bankalar kar amacıyla hareket ederken Merkez Bankası'nın faaliyetleri kar amacı taşımamaktadır. Bunların yaptıkları faaliyetler görev niteliğindedir. Yani kamunun hizmetinde olan kuruluşlardır. Durum böyle iken Merkez Bankaları'nın görevleri şu şekilde sıralanabilmektedir; Merkez Bankaları kâğıt para ihracını gerçekleştirirler. Devletin mali danışmanlığını ve hazinedarlığını yaparlar ve ödünç verme dairesidir. Ülkenin altın ve döviz rezervlerini koruyan Merkez Bankası, ticari bankalar için takas görevi yapmaktadırlar. Ekonomik gelişmenin gerçekleştirmesine yardımcı olan Merkez Bankası ticari bankaların ihtiyaçlarını muhafaza ederler. Merkez bankası bankaların rakibi değil aksine anları tamamlayan kuruluşlardır. İşlevleri açısından farklı olmakla birlikte aynı zincirin halkalarını oluştururlar. Kâğıt para ihraç etmeleri ve devletin hazine işlemlerini, diğer bankaları kendileri ile sürekli ilişki kurmak zorunda bırakmaktadır. Merkez Bankası üstlendikleri görevler arasında, para hacminin ekonominin ihtiyaçları ölçüsünde karşılamak bunu korumaktır. Bunun yanında ekonominin seyrine göre kredi faaliyetlerini düzenlemekle yükümlü olan Merkez Bankası on beş milyon lira sermaye ile kurulmuştur. Banka ekonomide farklı menfaatlerin temsilcisi olma özelliğini kazanmış ve dolayısıyla özelleştirilmeleri gündeme gelmiştir.¹⁰⁰

Sonuç olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında milli bankacılığın geliştirilmesi yönünde yapılan çalışmalar ve yabancı sermayeyi Türk sermayesine devretmek düşüncesinin hâkimiyeti düşüncesinin uygulanmasındaki başarı yabancı bankaların mevduattaki ve kredi kullandırmadaki paylarının düşmesi, özel Türk ve devlet bankalarının mevduattaki ve kredi kullandırmadaki paylarının yükselmesini sağlamıştır.

⁹⁸ Artun, s. 41-42

⁹⁹ Memduh Yaşa; Devlet Borçları. İstanbul, 1971, s. 124-125

¹⁰⁰ Suat Oktar, "Cumhuriyetin Başında Parasal Sorunlar ve Merkez Banka sının Kurulması" İktisadi idari bilimler dergisi. İst. 1998, s. 241-251

4.1.3 1933-1950 Dönemi'nde Bankacılığın Önemi

Dünya ekonomik bunalımını takip eden dönemde, dünya ekonomisindeki daralma, ülkede de kendini göstermiştir. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren oldukça liberal bir ekonomi politikası takip etmeye çalışan Türkiye, dünya ekonomik bunalımının Türkiye’de de kendisini göstermesi üzerine devletçilik ilkesini benimsemiştir. Bankacılık açısından bu dönemin en belirgin özelliği devlet bankalarının kurulmasıdır. 1925 yılında kurulan Sanayi ve Maadin Bankası 1932 yılında Sanayii ve Kredi Bankası’na dönüştürülmüştür. Bu bankanın yönetimindeki fabrikalar Sanayii Ofisine bağlanmıştır. Devletçilik politikasının sanayii hedeflerini gerçekleştirmek için bu iki kuruluşun birleştirilmesi ile 3 Haziran 1933 tarihinde Sümerbank kurulmuştur. Sümerbank’ın görevlerinde devlet sermayesi ile kurulmuş fabrikaları işletmek, özel kuruluşlardaki devletin katılma paylarını yönetmek, devlet sermayesi ile kurulacak sanayi kuruluşlarının etüt projelerini hazırlamak, projeleri ayarlanmış bu sanayileri kurmak ve yönetmek, sanayi kuruluşlarına kredi sağlamak ve her türlü bankacılık işlemleri yapmak, sanayi için eleman yetiştirmek ve sanayiinin gelişmesi için tedbirler geliştirmek olarak belirlenmiştir.¹⁰¹

Sümerbank’ın kuruluşundan sonra 23 Haziran 1933 tarihinde Belediyeler Bankası kurulmuştur. Şehir ve kasabaların kamu hizmetleriyle ilgili binalarını tesis etmek, bunlara kredi sağlamak ve şehir planlarının yapımına yardımcı olmak gibi görevler üstlenen banka, daha sonra İller Bankası adını almıştır. 14 Haziran 1935 yılında madenleri ve enerji kaynaklarını işletmek, onlara kredi açmak için Etibank kurulmuştur. Daha sonra 30 Kasım 1937 yılında denizyolları işletmelerini yönetmek, yenilerini kurmak ve finanse etmek için Denizbank kurulmuştur. Ekonomik ve mali gücü zayıf küçük sanatkâr ve esnafın kredi ihtiyaçlarını karşılamak için 1938 yılında Halk Bankası kurulmuştur.¹⁰²

İkinci Dünya Savaşı döneminde ve sonrasında savaşa katılmamamıza rağmen, özellikle artan savunma giderlerini karşılamak amacıyla, banka sistemi aracılığıyla iç ve dış borçlanma artmıştır. Bu nedenle bu dönemde, on kadar yerel banka ile iki yabancı banka kapanmış, beş yeni özel sektör bankası kurulmuştur. Bunlar; 1944 yılında kurulan Yapı ve Kredi Bankası, 1946 yılında kurulan Garanti Bankası, 1948 yılında kurulan Akbank, Türkiye

¹⁰¹Zarakolu, s. 39-40

¹⁰² Burhan Ulutan, Bankacılığın Tekamülü, Ankara, 1957. s.181-183

Kredi ve Tutum Bankası'dır. Türkiye Kredi ve Tutum Bankası 1960 yılında tasfiye edilmiş, aynı dönemde kurulan diğer bankalar bankacılık faaliyetlerine devam etmişlerdir.

Yapı ve Kredi Bankası, Akbank ve Garanti Bankası ülkedeki özel sektör bankacılığının temelini oluşturmuşlardır. Böylece 1940'lı yılları özel sektör bankacılığının oluşum yılları olarak nitelemek mümkündür.¹⁰³

Devlet bankacılığı 1930'lu yıllardan sonra ikinci Dünya Savaşı yıllarında halkın güven duyması sebebiyle mevduat toplamadaki payını doruk noktaya ulaştırmıştır. 1933-1950 yılları arasında yabancı, özel ve devlet bankalarının toplam mevduat ve toplam kredilerdeki payı ise şu şekilde gerçekleşmiştir;

1935-1938 yılları arasında toplam mevduattaki yabancı bankaların payı %22, özel Türk bankalarının payı % 35 olarak gerçekleşirken, devlet bankalarının payı ise %43 olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı dönemde toplam kredilerdeki paya bakıldığında yabancı bankaların payı % 25, özel Türk bankalarının payı %26, devlet bankalarının payı %49 olduğu görülmüştür.

1939-1945 yılları arasında toplam mevduattaki yabancı bankaların payı %19, özel Türk bankalarının payı % 33 olarak gerçekleşirken, devlet bankalarının payı ise %48 olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı dönemde toplam kredilerdeki paya bakıldığında yabancı bankaların payı % 15, özel Türk bankalarının payı %28, devlet bankalarının payı %57 olarak gerçekleşmiştir.

1946-1950 yılları arasında toplam mevduattaki yabancı bankaların payı %17, özel Türk bankalarının payı % 39, olarak gerçekleşirken, devlet bankaların payı ise %44 olarak gerçekleşmiştir. Yine aynı dönemde toplam kredilerdeki paya bakıldığında yabancı bankaların payı % 13, özel Türk bankalarının payı %28, devlet bankalarının payı %59 olarak gerçekleşmiştir.

1950 yılına gelindiğinde ise yabancı bankaların toplam mevduat içindeki payı % 14'lere düşerken, özel Türk bankalarının payı %41, devlet bankalarının payı ise % 45' e

¹⁰³ Y.N. Razaliyev, Türkiye' de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri (1923-1960), Çev. A. Yaran, Ankara, Onur Yayınları, 1978, s. 205

yükselmiştir. Aynı yılda yabancı bankaların toplam kredilerdeki payı %12 olarak gerçekleşirken, özel Türk bankalarının payı %30, devlet bankalarının payı ise %58 olarak gerçekleşmiştir.

4.1.4 1940-1980 Dönemi Türk Bankacılığı

Bu dönemde ülkemizde özel bankaların geliştiğini gözlemekteyiz. II. Dünya Savaşı izleyen yıllarda ülkemizde iş hacminin ve ödemelerin hızla artması, yeni bankalarda olan gereksinimi hızlandırmıştır. Dolayısıyla 1944 yılında Yapı ve Kredi Bankası, 1964 yılında T. Garanti Bankası, 1948’ de Akbank ve T. Kredi Bankası olmak üzere dört banka kurulmuştur ve bunlardan ilk üçü günümüzde de faaliyetlerini sürdürmektedir.

Özellikle 1950’den sonra özel girişimin ön plana alınması, özel bankaların gelişmesinde en etkin rolü oynamıştır. Öte yandan, 1958’ de çıkarılan 7129 sayılı yeni Bankalar Yasası da dönemin ekonomik politikasına uygun olarak hazırlanmıştır. Şöyle ki; 7219 sayılı yasayla devlet, bankaları kredi alanında tümüyle serbest bırakmıştır ve kredilerin sektörler ve kişiler arasında dağılımını ekonomide izlenen amaçlar yönünden kontrol etmeyi unutmıştır. Yasanın yürürlüğe girmesini izleyen yıllarda, haliyle serbest rekabet koşullarına doğru bir gidiş olmuş ve özellikle 1961 yılından sonra pek çok yerel ve küçük banka tasfiye olmuştur. 1960’lı yıllardan sonra çok şubeli büyük bankacılığa doğru bir gelişim olmuştur. 1970’ li yıllardan ortalarında da bankaların yönetiminin özel holdinglerce ele geçirildiğine tanık olmaktadır. Bu olgu özellikle 7129 sayılı Yasanın 38. maddesinden kaynaklanmıştır. Bu maddede, bankaların en az % 25 sermayesine sahip bulundukları iştiraklerine açtıkları kredi oranında üst sınırı kaldırmıştır.

Banka sermayesini halka açmak ve banka kredilerinden daha geniş kesimin yararlanmasını sağlamak amacıyla, 7129 sayılı Bankalar yasası 31.08.1979 gün ve 28 sayılı Yasa Hükmündeki Kararname’yle değiştirilmiş olmakla beraber arzulanan amaca ulaşamamıştır. Şöyle ki yerel ve küçük bankaların bazı holdinglerce satın alındıklarına tanık olunmuştur. 25.04.1985 tarih ve 3182nolu yasada holding bankacılığına bir sınırlama getirilmiştir.

4.1.5 1980 Sonrası Türk Bankacılığı

1980' li yıllarda Türk bankacılığı daha önceki yıllardaki çalışma ortamıyla mukayese edildiğinde oldukça farklı koşullar içinde çalışmak durumunda kalmıştır. Önce bu koşullardaki değişiklikleri daha sonra da Türk banka sisteminin buna uyarlama çabalarını incelemeye çalışalım.

1 Temmuz 1980' de itibaren faiz oranlarının serbest bırakılmasıyla mevduat ve kredi faizleri hızla yükselmeye başlamıştır. Aynı dönemde banker kuruluşlarının hızla çoğalması ve kendilerine para yatırımlara yüksek getiri sağlamları bankaların da modaya uymalarına neden olmuştur. Daha sonra ise faiz oranlarının saptanmasında centilmenlik anlaşmalarının yapıldığı gözlenmiştir. Para ve Sermaye piyasası aletlerinde gözlenen hızlı gelişmeler, bankalara birinci sınıf müşterilerinin bu piyasalara kaymasına neden olmuş ve bankaların daha iyi kaliteli tüketici ve endüstri kredilerinde duraklama olmuştur. Bu nedenle bankalar daha standart kredilere örneğin tüketici kredilerine yönelmişlerdir. Kredilerdeki bu standartlaşma iyi kötü ödünç alıcı ayırımını ortadan kaldırmış ve bankaların riski artmıştır. Nitekim tahsili gecikmiş alacaklarda önemli artış gözlenmiştir.

Sermaye Piyasası Yasasının çıkartılması İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın yeniden canlandırılması finansman bonosu, mevduat sertifikası, tahvil alım satımı, repo işlemleri pay senedi vb. gibi finansal araçların hızla gelişmesi bankaların düşük maliyetli fon olanaklarını ortadan kaldırmıştır. Tasarruf sahiplerinin önündeki seçeneklerin artması iç finansal piyasalarda bankaların paylarını azaltıcı yönde etki yapmıştır.

Türk banka sistemi geleneksel aracılık rolündeki gerilemeyi akreditif, teminat mektubu gibi bilanço dışı faaliyetlerini genişleterek cevap vermiştir. Ayrıca mevduat sigortası ve daha fazla sermaye gereği gibi maliyet yapısını etkileyen düzenlemelerdeki değişmelerde bankaların bilanço dışı hizmet alanlarına yönelmesine neden olmuştur.

Öte yandan kamu kesimi açıklarının iç borçlarla finansmanı, bu arada devlet tahvillerinin vergiden muaf tutulması, bankaları devlet tahvili satın almaya yönelterek kendilerine zahmetsiz ve risksiz kar olanağı yaratmıştır. Bankaların ödedikleri kurumlar vergisinin %46 olması ek ödentilerle bu rakamın %48lere ulaşması kamu tahvillerinin

bankalara, sağladığı net kazancı bankaların ancak % 150-160 faizle kredi vererek sağlayabileceği göz önünde tutulursa durum daha iyi anlaşılabacaktır.

Elektronik ve bilgisayar alanında yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin 1980' li yıllarda ülkemizdeki hızlı gelişimi, bilgilenme ve haberleşme maliyetlerini hızla düşürmüştür. Bilgiler artık daha kolay ve ucuz bir şekilde elde edildiği için, bankaların bilgi toplamadaki ve ödünç alıcıları yönlendirmedeki avantajlı durumları azalmıştır. Dolayısıyla banka dışı mali araçlar, bu alanda büyük bir avantaj yakalamışlardır. Ayrıca bankaların yasal düzenlemelere bağlı olmasına karşın finansal piyasaların böyle düzenlemelerden uzak olması, bankalar düzenlemelerin getirdiği maliyetlere katlanırken diğer mali araçların böyle bir maliyetten muaf olmaları gibi bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bankaların kısa vadeli likidite gereksinimlerinin karşılanması ve likidite fazlalarının değerlendirilebilmesi amacıyla T.C. Merkez Bankası bünyesinde interbank (bankalar arası) piyasası kurulmuştur. Bu piyasada işlem hacmi önemli boyutlara ulaşmıştır. Az şubeli toptancı bankacılık yapan banka sayısında artış olmuştur. Bunda özellikle yabancı bankaların ve yeni kurulan şube ağı olmayan bankaların rolü büyük olmuştur. Ayrıca para piyasasındaki gelişmelerde toptancı bankacılığın gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Bankalar sermaye piyasasına yönelik faaliyetlerini arttırmışlar ve bünyelerinde yatırım fonları kurmuşlardır.

1980 li yıllarda yükselen faiz oranlarına paralel olarak mevduatların maliyetleri yükselmiştir. Bankalar bu maliyet artışlarını dengelemek için daha etkin çalışma yollarını araştırmaya başlamışlar ve personel ve diğer işletme giderlerini düşürmeğe çalışmışlardır.

1980 li yıllardan sonra Merkez Bankası kredilerinin banka kaynakları içindeki payı giderek düşüş göstermiştir. Reeskont kaynaklarının reel olarak daraltılmasının yanı sıra tercihli kredi sisteminin bir araç olarak kullanılması 1989 yılı sonunda kapanmıştır. 1980 li yıllarda ticari bankaların bilançoları içinde kredilerin payı düşerken sabit ve menkul değerler önemli artış göstermiştir. Bu artışlarda sabit kıymetlerin yeniden değerlendirilmesi, artan disonibilite yükümlülüğü ve kamusal tahvil satın alımlarının rolü büyük olmuştur.

Yükselen faiz oranlarının mevduat maliyetini ve kedi riskini arttırması olgusu karşısında bankalar kredibilitesi yüksek kişilere yönelik faiz farklılaştırmasına cevap verebilecek şekilde örgütlenerek yeni rekabet stratejileri geliştirmişlerdir.

Yabancı bankalardan örnek alarak yeni bankacılık ürünleri geliştirmişlerdir. Özellikle 1990'lı yıllara doğru birçok ticari banka teknolojik altyapı ve otomasyon çalışmalarını tamamlamışlardır.

Teknolojik gelişimlerin yanı sıra bireysel bankacılık alanındaki kar potansiyeli ATM tüketici kredileri ve kredi kartları gibi yeni ürün ve hizmetlerin tüketici piyasalarına sunulduğunu görüyoruz. Kuşkusuz bunda bankaların kaliteli müşterileri diğer piyasalara kaptırmalarının da rolü büyüktür. Türk banka sisteminde mevduat munzam karşılıklarının (1992 Haziranın da % 12) yanı sıra disponibl değerler (%35) tutmak zorunda olması nedeniyle, banka aktiflerinin yine de büyük ölçüde kamu otoritelerinin iradesi doğrultusunda oluştuğunu söylemek mümkündür.

1988 yılı Ağustos ayından itibaren döviz kurlarının piyasa koşullarına yakın bir biçimde saptanması sistemine geçilmiştir. Bu amaçla merkez bankasında döviz ve efektif piyasalar açılmıştır. Böylece bankacılık sisteminde döviz ve efektif rezervlerin etkin kullanımı yönünde bir sisteme geçilmiştir. Ayrıca 1988 Ağustos'unda döviz ve efektif piyasalarında döviz karşılığı altın piyasasına bağlanılmasına karar verilmiştir. 1980 yıllarda Türk bankacılık sistemi da açılmaya paralel olarak ülkemizde şube açan yabancı bankaların hizmet alanında yoğun rekabetiyle karşılaşmışlardır. Bu rekabet Türk bankacılık sisteminde etkinliği arttırmıştır. Aynı dönemde Türk bankaları yabancı ülkelerde şube açmaya başlamışlardır.

Uzun yıllar merkez bankası ve yatırım bankaları da dâhil olmak üzere 44 olarak tutulan banka sayısı 1990'lı yılların başında 69'a yükselmiştir. Bu durum bankalar arası rekabeti arttırıcı etki yapmıştır ve bu rakam daha da artma eğilimindedir.

4.2 Türk Bankacılığının Uluslararası Alandaki Yeri

Türkiye ekonomisinin ve bankacılık sisteminin yakın dönem geçmişi genel hatlarıyla iki döneme ayrılabilir. Siyasi istikrarsızlıkların yanında, makro dengelerin bozulduğu ve

bankacılık sektöründe mali bünyenin zayıflayıp, risklerin arttığı 1991-2001 dönemi ile ekonomik ve mali istikrar ile fiyat istikrarının büyük ölçüde sabitlendiği bankacılık sektöründe yeniden yapılanmanın yaşandığı 2002-2007 dönemidir.

Ülkemizde uygulanan güçlü ekonomiye geçiş programının da olumlu seyretmesinin etkisi ile globalleşen Dünya’da Türk bankacılık sektöründe dev adımlar atılmıştır. Önemli finansal gelişmeler sonucunda ve likiditenin serbest kalmasının da etkisi ile piyasa istikrarı sağlanmış bankacılık sektöründeki gelişmeler hız kazanmıştır. Türk ekonomisinin küresel krizden yara almadan çıkması Türk bankacılık sektörünün önünü daha da açmış, yabancı yatırımlar açısından Türkiye bankaları güvenli liman olarak görülmeye başlanmıştır.¹⁰⁴

Türk bankacılık sektörünün genel mali yapısına bakıldığında 2013 Nisan ayı itibariyle aktif toplamı 1.428 Milyar TL olarak belirlenmiş olup önceki yıla göre %9’luk bir artış olduğu gözlenmektedir. Bu artışın ve gelişmenin temel nedeni olarak banka birleşmeleri ve yurtdışı bankalarının ülkemizdeki faaliyetlerinin artması olarak gösterilebilir.¹⁰⁵

Teknolojik gelişmeler ve teknolojinin tam olarak kullanılması ve bankacılık faaliyetlerinde farklılaştırılmış hizmetlerin sunulması ülkemizdeki gelişmeye büyük katkı sağlamıştır. Riske göre düzeltilmiş sermaye yeterliliğine göre düzenlenmiş bir sıralamaya göre Dünyanın ilk yüz bankası arasında bir özel Türk bankasının olması da Türk bankacılık sektörünün uluslararası alandaki yerini göstermeye yeterlidir.¹⁰⁶

Marka değerlendirme kuruluşu Brand Finance ve The Banker dergisi işbirliği ile altı yıldır yayımlanan "Dünyanın En Değerli Banka Markaları" araştırması sonuçlarına göre ise 10 Türk bankası ilk 500'e girmeyi başardı. Türkiye'nin en değerli bankası 2 milyar doları aşan marka değeriyle Akbank oldu. Akbank, dünya sıralamasında 86'ncı olurken, listeye 89'uncu sıradan giren İş Bankası, Türkiye'nin en değerli ikinci bankası unvanını elde etti. Listedeki Türk bankalarının toplam marka değeri ise 10 milyar dolar oldu. Akbank ve İş Bankası'nı sırasıyla, listede 110. sırada Garanti, 135. sırada Yapı Kredi, 139. sırada Halkbank, 159.

¹⁰⁴ TBB, 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi, <http://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/808/2tbb50yil.pdf> (15.05.2013)

¹⁰⁵ BDDK, Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü Mart 2013, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSSGG/12011tbs_genel_gorunumu_mart2013.pdf (16.05.2013)

¹⁰⁶ Standard&Poors Bankacılık Dünya Sıralaması, Hürriyet Gazetesi, 19 Şubat 2013,s.14

sırada Vakıfbank, 295. sırada Finansbank, 307. sırada Denizbank, 390. sırada TEB ve 475. sırada olan Bank Asya izledi.¹⁰⁷

4.3 Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim Sistemi

Etkin bir iç denetim sistemi bir bankanın faaliyetlerini tam ve güvenli bir şekilde sürdürmeleri için vazgeçilmez bir sistemdir. Güçlü bir iç denetim sayesinde banka, amaçlarına daha kolay ve hızlı bir şekilde ulaşmanın yanı sıra güçlü bir mali yapıya da sahip olacaktır. Etkin olmayan bir iç denetim sistemi banka için önemli kayıplara sebep olabilmektedir.

Ülkemizdeki bankalardaki iç denetim konusu ile ilgili düzenlemeler Basel Bankacılık Gözetim Komitesinin belirlediği kurallar çerçevesinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından yürütülmektedir. Basel düzenlemelerinin amacı bankalarda etkin risk yönetimi ve piyasa disiplini geliştirme, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini arttırma, bu sayede etkin ve sağlam bir bankacılık sistemi oluşturma ve finansal istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır.¹⁰⁸

Türk bankacılık sektöründe geçmişte yaşanan ve 2001 krizi ile kendini gösteren banka vakaları, bankacılık sektöründeki tüm yöneticiler açısından bir ders niteliğinde olmuştur. Bu süreç sonrasında bankalardaki denetim ve risk analizi kapsamı genişletilmiş, yeni bir sürece adım atılmıştır.

4.3.1 Bankalarda İç Denetim Sisteminin Önemi ve Amacı

Bankalarda atılacak olan her adımın denetime tabi olduğunu bilmek hem personel açısından hem de yöneticiler açısından daha özenli bir çalışma yapılmasını sağlamaktadır. İç denetim bir bankadaki faaliyetlerin suiistimale yol açmayacak şekilde yürütülmesini ve sonuçlanmasını sağlamaktadır. İç denetimin bunun yanında yapılan işin kalitesini arttırıcı bir özelliği de mevcuttur. Çünkü banka personeli, yaptığı her işlemin belli bir gözetimden geçtiğini bilmekte ve buna göre risk oluşturabilecek her türlü durumun kendi aleyhine olumsuz bir durum yaratmaması için daha ayrıntılı analiz etmektedir.

¹⁰⁷ 10 Banka Dünya Liginde, Sabah Gazetesi, <http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2013/02/01/10-banka-dunya-liginde> (21.05.2013)

¹⁰⁸ Tamer Aksoy, Basel II ve İç Kontrol, 1.Baskı, Ankara , Ankara SMMM Odası Yayınları, 2007, s.27.

Bankacılık sektöründe iç denetim sisteminin olmadığını ya da az etkin bir iç denetim sisteminin olduğunu varsaydığımızda banka için oluşacak birçok risk ortaya çıkacaktır. Bu çıkan problemler banka hizmet kalitesinin düşmesine, suiistimallerin çoğalmasına, zimmet olaylarının artmasına, üst yönetimin alacağı kararlarda başarısızlık, karlılık vb. birçok durumu etkileyecek ve başarısızlıklara yol açacaktır. İç denetim sistemi bir banka için müşteriler açısından bir güvence olarak algılandığından, başarısız bir denetim müşteri potansiyelini de doğrudan etkileyen durumlar arasında sayılabilir.

İç denetim sistemini amaçları bakımından inceleyecek olursak, önümüze çıkan ilk amaç banka içi yapılan işlemlerin verimliliğinin ve etkinliğinin ölçülmesidir. Bu durumda üst yönetim iç denetim biriminin verdiği raporlar sayesinde bankanın performans değerlendirmesini yapabilecek, gerekli önlemleri önceden alabilecektir. İkinci olarak ele alınacak amaçlar arasında mevcut yasalara ve düzenlemelere uygunluk gelmektedir. Banka faaliyetlerinin mevcut yasalara ve düzenlemelere uyması hem yasal sorunların çıkmasını önleyecek hem de banka itibarının korunmasını ve güvenilirliği arttıracaktır. Banka iç denetiminin son olarak söyleyebileceğimiz amacı ise mali ve idari konulara ait bilgilerin zamanında sunulması, güvenilirliği ve bütünlüğüdür. Banka üst yönetimine sunulan ve karar alma sürecini etkileyen bilgilerin eksiksiz, tam ve zamanında sunulması gerekmektedir. Sunulan bilgilerin tamamen doğru ve güvenilir olması gerekmektedir.¹⁰⁹

4.3.2 Bankalarda İç Denetim İlke ve Esasları

Bankacılık sektöründeki son yıllarda yaşanan gelişmeler bankacılık sektörünün dünyadaki yerini daha önemli hale getirmiş ve faaliyet kollarının çeşitlenmesini sağlamıştır. Bu büyüme sektördeki risk oranını arttırmış ve çeşitlendirmiştir. Bu risk faktörlerinin bankacılık sektöründen başlayarak tüm finansal sistemi etkileme faktörü de göz önünde bulundurularak, bu risk faktörlerini denetleyici ve düzenlemeler sağlayıcı otoriteler kurulmuştur. Banka krizleri incelendiğinde bu krizlerin çıkış nedenlerinin çoğunda banka içi denetim zafiyetlerinin bulunduğu görülmektedir.

¹⁰⁹ Niyazi Kurnaz-Tansel Çetinoğlu, İç Denetim Güncel Yaklaşımlar, 1.Baskı, Kocaeli, Umuttepe Yayınevi, s.353.

Yukarıda sözü edilen denetim otoritelerinden en önemlisi Basel Komitesi'dir.¹¹⁰ Bu komitenin temel amacı mali sistemin güçlendirilmesi için gereken tüm tedbir ve faaliyetleri planlamaktır. En güçlü ekonomilerdeki bankacılık sektörlerinde bile düzenli bir iç denetim faaliyeti olmadığı takdirde ciddi problemler çıkabilmekte ve ülke ekonomisini çok büyük sorunlarla karşı karşıya bırakabilmektedir.

Banka iç denetim birimlerinin başarı gösterebilmesi için bazı ilkelere bağlı kalması ve tüm iş çerçevesini buna göre şekillendirmesi gerekmektedir. Yapılan iç denetim faaliyetinin objektif bir şekilde yapılması ve iç denetim çalışanlarının dürüst çalışma prensibine sahip olması gerekmektedir. Çalışanların bankacılık sistemi ve faaliyetleri konusunda son derece donanımlı olması, gerekli teknik bilgiye sahip olması ve sektörel deneyime sahip olmaları gerekmektedir.¹¹¹

Bankacılık sektöründe iç denetim ilkelerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.¹¹²

- Süreklilik işlevi: Yapılan iç denetim devamlı bir şekilde devam etmeli ve bu bir ilke haline getirilmelidir.
- Bağımsız işlev: Banka iç denetim birimi her türlü faaliyet ve birimden bağımsız olarak çalışmalı ve hareket etmelidir.
- Denetim tüzüğü: İç denetim biriminin faaliyetlerinin kapsamını belirleyen, iç denetim birimi içerisindeki yetki ve sorumlulukları belirleyen belirli bir iç denetim tüzüğüne sahip olması gerekir.
- Yansızlık: Banka iç denetim çalışanlarının objektif bir şekilde tarafsız ve ilkeli bir çalışma prensibine sahip olmaları gerekmektedir.
- Profesyonel yeterlilik: Banka iç denetim birimi çalışanlarının yaptıkları iş ile ilgili her türlü bilgi ve beceriye sahip olmaları gerekmektedir. Profesyonel yeterliliğe

¹¹⁰ Aksoy, s.27

¹¹¹ Adiloğlu, s.46.

¹¹² Levent Sezal, Banka İşletmelerinde Etkin Bir İç Denetim ve Risk Yönetim Sisteminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözümler, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Adana, 2006, s.75.

ulaşılması ve bu durumun devam etmesi için iç denetim birimi çalışanlarının sürekli bir eğitime tabi tutulmaları şarttır.

- Faaliyetin Kapsamı: Banka ile ilgili her işlem iç denetim kapsamına girmelidir. Bunun yanı sıra banka içi birimlerin hiçbiri iç denetim kapsamı dışında tutulamaz.

4.4 Türk Bankacılığında İç Denetim Alanındaki Gelişmeler ve Kanuni Düzenlemeler

Türk bankacılık sisteminin büyümesi ve Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde bankacılık sistemimizle ilgili birçok yasal düzenlemelerin getirilmesi gerekli hale gelmiştir. Fakat bu sebeplerin dışında Türk bankacılık sektöründe kanuni ve yasal düzenlemelerin getirilmesinin temel sebeplerinden biri de enflasyonla mücadele programlarının başarılı olmasını sağlama isteği olmuştur.¹¹³ Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin de etkisi ile bankacılık alanında yeni ve kapsamlı yasal düzenlemelerin oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bankacılık ile ilgili yasal düzenlemeleri aşağıdaki gibi saymak mümkündür.

4.4.1 4389 Sayılı Bankalar Kanunu ve Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında BDDK Yönetmeliği

Gelişen uluslararası bankacılık sistemlerinin ülkemiz bankacılık sistemini de etkilemesi sonucu 1990'lı yıllarda ülkemizde bankacılık ile ilgili yeni ve önemli adımlar atılmıştır. Bu çerçevede Haziran 1999'da yürürlüğe giren 4389 sayılı bankalar kanunu önemli adımlardan birisidir. Bu kanunun çıkışındaki asıl amaç Basel prensiplerine uyum sağlamak olarak gösterilmektedir.¹¹⁴ Bu kanunun amacı “tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, mali piyasalarda güven ve istikrarı ve ekonomik kalkınmanın gereklerini de dikkate alarak kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere bankaların kuruluş, yönetim, çalışma, devir, birleşme, tasfiye ve denetlenmelerine ilişkin esasları düzenlemektir.”¹¹⁵ Bu kanunla sunulan düzenlemelerin en önemlilerinden biri ise “Bankalar, işlemleri nedeni ile karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esasları ve usulleri kurumca çıkarılacak

¹¹³ Yurtsever, s.113.

¹¹⁴ Yurtsever, s.83.

¹¹⁵ 4389 Sayılı Bankalar Kanunu, <http://mevzuat.dpt.gov.tr/kanun/4389/>, (15.06.2013)

yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdür.”¹¹⁶

4.4.2 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve Bankaların İç Sistemleri Hakkında BDDK Yönetmeliği

5411 sayılı Bankacılık Kanununun 29-32. maddelerinde bankalar tarafından oluşturulması gereken iç sistemler hakkında çeşitli görevler getirilmiştir. 29. Maddeye göre; “Bankalar maruz kaldıkları risklerin izlenmesi, kontrolün sağlanması, faaliyetlerin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve konsolidasyona tabi ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak ve işletmekle yükümlüdür.”¹¹⁷ Bu kanun bir önceki kanuna nazaran daha kapsamlı bir tablo çizmektedir.

5411 sayılı bankacılık kanununda belirtilen düzenlemelere istinaden, BDDK tarafından “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” 01 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi gazetede yayımlanmıştır. “Bu Yönetmeliğin amacı, bankaların kuracakları iç kontrol, iç denetim ve risk yönetim sistemlerine ve bunların işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.”¹¹⁸ Bu yönetmelik Türk bankacılık sektörünün iç denetim ve risk yönetimine ilişkin belirli sistemler geliştirilmesi için önemli bir gelişme sayılmaktadır. BDDK yönetmeliğinde yer alan düzenlemeler başlıca aşağıdaki gibi başlıklar altında toplanabilir.¹¹⁹

- İç sistemlerin kurulması zorunluluğu (madde 4)
- İç sistemlere ilişkin üst yönetimin sorumlulukları (madde 5)
- İç sistemlere ilişkin denetim komitesinin yetki ve sorumlulukları (madde 7)
- Üst düzey yönetimin görev ve sorumlulukları (madde 8)

¹¹⁶ Yurtsever, s.83.

¹¹⁷ 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, <http://en.tb.org.tr/Dosyalar/userfiles/file/Duzenlemeler/P461%20Bankacilik%20Kanunu.pdf>, (15.06.2013)s.14.

¹¹⁸ Bankaların İç Sistemleri Hakkındaki Yönetmelik, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/mevzuat/bankacilik_kanununa_iliskin_duzenlemeler/11013bankalarin_ic_sistemleri_hakkinda_yonetmelik_24_02_2011.pdf, (15.06.2013)

¹¹⁹ Yurtsever, s.88-103.

- İç kontrol sisteminin amaç ve kapsamı (madde 9)
- Banka bilgi sistemlerinin tesisi (madde 11)
- İletişim yapısı ve iletişim kanallarının tesisi (madde 12)
- Acil beklenmedik durum planları (madde 13)
- İç kontrol faaliyetleri (madde 14)
- İç kontrol faaliyetlerinin icrasına yönelik işlemlerin kontrolü (madde 15)
- Kanuni uyum kontrolleri (madde 18)
- Banka iç kontrol birimi (madde 19)
- Banka iç kontrol personelinin görev ve yetkileri (madde 20)

4.5 Uluslararası İç Denetim Standartları

Kaliteli ve özenli bir iç denetim uygulamasının temel şartlarını belirlemek, iç denetim performansının değerlendirilmesine uygun bir zemin oluşturmak ve kurum içi faaliyetleri ve projeleri canlandırmak için iç denetim standartları belirlenmiştir.¹²⁰

İç denetim standartları temel iki standarttan oluşmakta olup nitelik standartları ve performans standartları olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır. Bunlara ek olarak iç denetim standartlarındaki etik kurallar ve uygulama önerileri de iç denetim standartları başlığı altında yer alır. Bu standartların temel amaçlarından biri ise iç denetçinin yaptığı çalışmalarda ona plan ve program yapmasında kılavuzluk etmektir. Etik kurallar ise iç denetim mesleğinin belirli ahlaki kurallar çerçevesinde icra edilmesini sağlamaktadır.¹²¹

4.5.1 Nitelik Standardı

Nitelik standardı ‘‘amaç, yetki ve sorumluluk, bağımsızlık ve objektiflik, yeterlilik ve azami mesleki özen ve dikkat, kalite güvence ve geliştirme programı olmak üzere 4 genel

¹²⁰ Davut Pehlivanlı, Modern İç Denetim, 1.Baskı, İstanbul, Beta yayınevi, 2010, s.143.

¹²¹ Adiloğlu, s.48.

standarttan oluşmaktadır.”¹²² 1000 ile başlayan kodlarla gösterilen bu standartları daha ayrıntılı olarak açıklayalım.

4.5.1.1 1000 Amaç, Yetki ve Sorumluluk

İç denetim faaliyetlerindeki amaç, yetki ve sorumluluklar belirli bir yönetmelikle net bir biçimde ifade edilmeli, standartlara uygun olmalı ve yönetim kurulu tarafından onaylanmalıdır.¹²³ İç denetçiye yol gösterecek bir yönetmelik bulunması denetimin belirli bir sistematiğe yapılmasını sağlar ve denetimin güvenilirliğini arttıracaktır. Tüm bu yönetmeliklerin çıkış noktası ve onay mercii yönetim kurulumudur.

4.5.1.2 1010 İç Denetim Yönetmeliğinde İç Denetimin Tanımı, Etik Kurallar ve Standartların Tanınması

İç denetim yönetmeliğinde belirtilen iç denetim tanımına ve etik kurallara uymak zorunludur. İç denetim yöneticisi tüm kuralları ve standartları üst yönetim ile görüş alışverişi içerisinde tanımlamalıdır.

4.5.1.3 1100 Bağımsızlık ve Objektiflik

İç denetim faaliyeti bağımsız olmak zorundadır ve iç denetçiler görevlerini yaparken objektif davranmalıdır.¹²⁴ Bağımsızlık hem yapılan iç denetime güvenilirlik kazandırır hem de denetçinin objektif hareket etmesine yardımcı olur. Denetimi yapan denetçinin denetim süreci içerisinde ve diğer aşamalarda objektif davranması şarttır. Denetçilerin bağımsız ve objektif davranmalarını sağlamak amacıyla denetim kurulu doğrudan üst yönetime bağlı olarak çalışmaktadır.

Bağımsızlık ve objektiflik kavramlarını 1110 kurum içi bağımsızlık, 1111 yönetim kurulu ile doğrudan etkileşim, 1120 bireysel objektiflik, 1130 bağımsızlığı ve objektifliği bozan etkenler olarak ayrı ayrı başlık altında da incelemek mümkündür.

¹²² Adiloğlu, s.49.

¹²³ Uluslararası İç Denetim Standartları, TİDE, s.1. <http://www.tide.org.tr/uploads/NitelikStandartlari.pdf> (01.06.2013)

¹²⁴ Uluslararası İç Denetim Standartları, TİDE, s.3. <http://www.tide.org.tr/uploads/NitelikStandartlari.pdf> (01.06.2013)

4.5.1.4 1200 Yeterlilik, Azami Mesleki Özen ve Dikkat

1210 yeterlilik, 1220 azami mesleki özen ve dikkat, 1230 sürekli mesleki gelişim olarak üç bölümde incelenmektedir. Denetçi tarafından icra edilecek faaliyetlerin tümü mesleki özen ve dikkat ile yerine getirilmelidir. Denetçi denetimi yapılacak konu ile ilgili her türlü bilgi ve belgeye sahip ve hâkim olmalıdır. Denetçinin denetim mesleğinin gerektirdiği her türlü bilgi ve beceriye sahip olması gerekir. Bu beceriye sahip olabilmesi için kendini her zaman yenilemesi ve eğitmesi şarttır.¹²⁵

4.5.1.5 1300 Kalite Güvence ve Geliştirme Programı

Kalite güvence ve geliştirme programı standardı; 1310 kalite programları değerlendirmeleri, 1311 iç değerlendirmeler, 1312 dış değerlendirmeler, 1320 kalite programı hakkında raporlama, 1321 ‘standartlara uygun yapılmıştır’ ibaresinin kullanılması ve 1322 aykırılıkların açıklanması olarak alt başlıkları olarak ayrılmıştır.¹²⁶ Kalite güvence ve geliştirme programı iç denetim faaliyetlerinin denetim standartlarına göre değerlendirilmesini sağlar ve iç denetimi yapan kişinin denetimin etik kurallarına uyup uymadığını belirler. Aynı zamanda bu çerçevede iç denetimin etkinliğinin sorgulaması yapılmış olur ve etkinliğin geliştirilmesi için fırsatlar sunulmuş olur.

İç değerlendirmeler olarak yapılan iç denetimin kurum tarafından ayrıca değerlendirmesi ve iç denetim faaliyetinin performans değerlemesi anlatılmak istenmektedir. İç değerlendirmenin etkin olması için belirli periyotlarda devamlı izleme yöntemi uygulanması gerekmektedir.

Dış değerlendirme ise kurumun dışarıdan profesyonel bir denetim şirketi ya da denetçi tarafından belirli periyotlar ile izlenmesi anlamına gelmektedir. Dış denetimi yapacak olan kişi ya da kurum denetim süreci ile ilgili her türlü bilgi ve tecrübeye sahip olmalı ve bir ekip ruhuyla hareket etmelidirler.¹²⁷

¹²⁵ Adiloğlu, s.49.

¹²⁶ Adiloğlu, s.50.

¹²⁷ Uluslararası İç Denetim Standartları, TİDE, s.6. <http://www.tide.org.tr/uploads/NitelikStandarlari.pdf> (01.06.2013)

Kalite programı hakkında raporlamada ise uygulanan kalite programı sonuçları hakkında üst yönetime denetçi tarafından bilgi verilmesi şarttır. Bu raporlamalar üst yönetimin alacağı kararları doğrudan etkilemektedir.

Standartlara uygundur ibaresinin kullanılması konusunda ise ‘‘iç denetim yöneticisi yalnızca kalite güvence ve geliştirme programının sonuçları desteklerse, iç denetim faaliyetinin Uluslararası İç Denetim Mesleki Uygulama Standartlarına uygun olduğunu belirler.’’¹²⁸

Aykırlıkların açıklanması başlığına bakıldığında ise, iç denetimi etkileyecek olan herhangi bir ters durum olduğunda iç denetim yöneticisi bu durumu üst yönetime bildirmek ile sorumludur.¹²⁹

4.5.2 Performans Standartları

İç denetim performans standartları iç denetim faaliyetlerinin yönetimi, işin niteliği, görev planlaması, görevin yapılması, sonuçların raporlanması, gelişmelerin izlenmesi, yönetim riskleri üstlenilmesi olmak üzere yedi adet standarttan oluşmaktadır.¹³⁰ Bu standartlar yapılan iç denetimin kalitesini belirler ve yapılan hizmetin ne derecede başarılı olduğunu kanıtlar. Performans standartları 2000 ile başlayan kodlarla gösterilmektedir.

4.5.2.1 2000.İç Denetim Faaliyetinin Yönetimi

İç denetim faaliyetini gerçekleştiren yöneticinin bu faaliyeti yönetime artı değer sağlayacak şekilde yönetmesi ve yönlendirmesi gerekmektedir. İç denetim yöneticisi bu amaca ulaşmak için belirli bir plan ve proje dâhilinde hareket etmelidir.¹³¹ İç denetim faaliyetinin yönetimi ile ilgili olarak bazı alt standartlar oluşturulmuştur. Bunlar;¹³²

- 2010 Planlama: İç denetim yöneticisi yönetimin hedeflerine uygun olarak, iç denetim faaliyetinin önceliklerini belirleyen risk esaslı en az 1 yıllık planlar yapmak zorundadır ve bu planları üst yönetim ile karşılıklı olarak tartışmak zorundadır.

¹²⁸ Uluslararası İç Denetim Standartları, TİDE, s.7. <http://www.tide.org.tr/uploads/NitelikStandartlari.pdf> (01.06.2013)

¹²⁹ Uluslararası İç Denetim Standartları, TİDE, s.7. <http://www.tide.org.tr/uploads/NitelikStandartlari.pdf> (01.06.2013)

¹³⁰ Adiloğlu, s.50.

¹³¹ Adiloğlu, s.50.

¹³² T.C Maliye Bakanlığı İç Denetim Koordinasyon Kurulu, Kamu İç Denetim Standartları, <http://www.idkk.gov.tr/Sayfalar/Mevzuat/Ucuncul%20Duzey%20Mevzuat/KamuIcDenetimStandartlari.aspx>, (10.06.2013)

- 2020 Bildirim ve onay: İç denetim yöneticisi, tüm değişiklikleri, iç denetim faaliyetinin plan ve programları ile her türlü ihtiyacını, gözden geçirme ve onay için üst yönetime sunmak zorundadır. İç denetim yöneticisi, kaynak sınırlandırmaları sonucu ortaya çıkan olumlu ve olumsuz etkileri de üst yönetime bildirmek zorundadır.

- 2030 Kaynak yönetimi: İç denetim yöneticisi, onaylı planın uygulanabilmesi için, iç denetim için gerekli olan kaynakların yeterli olduğundan ve bu kaynakların uygun kaynaklar olduğundan emin olmalıdır. Eldeki bu kaynak ve verilerin etkin kullanımı da iç denetim yöneticisinin sorumluluğundadır.

- 2040 Politika ve prosedürler: İç denetim yöneticisi, etkin bir denetim sağlamak ve yapılacak olan denetimi yönlendirmek amacıyla belirli politika ve prosedürler belirlemek zorundadır.

- 2050 Koordinasyon: Yapılacak olan işlemlerin gereksiz yere tekrarlanmasını önlemek ve yapılacak olan denetimle ilgili kapsamı belirlemek için iç denetim yöneticisi, dış denetim ve diğer birimlerle koordineli olarak çalışmalı ve bilgi paylaşımına gitmelidir.

- 2060 Yönetim Kurulu, denetim kurulu ve üst yönetime raporlamalar: İç denetim yöneticisi, iç denetim faaliyeti sonucunda ortaya çıkan sonucu üst yönetime ve yönetim kuruluna raporlar halinde sunmak zorundadır. Bu raporlamaların içerisinde, üst yönetime alacakları kararlarda kendilerine yardımcı olabilecek risk analizleri, öneriler ve kontrol sorunları belirtilmelidir.

4.5.2.2 2100 İşin Niteliği

İç denetim faaliyeti sistematik ve disiplinli bir yaklaşımla, yönetim, risk yönetimi ve kontrol süreçlerini değerlendirmek ve bu süreçlerin iyileştirilmesine katkıda bulunmak zorundadır.¹³³ İşin niteliği ile ilgili olarak bu standartları yönetim, risk yönetimi ve kontrol olarak üç grupta tanımlanmak mümkündür.¹³⁴

¹³³ T.C Maliye Bakanlığı İç Denetim Koordinasyon Kurulu, Kamu İç Denetim Standartları, <http://www.idkk.gov.tr/Sayfalar/Mevzuat/Ucuncul%20Duzey%20Mevzuat/KamuIcDenetimStandartlari.aspx>, (10.06.2013)

¹³⁴ Önder, s.254.

- 2110 Yönetişim: İç denetim faaliyeti yönetim için gerekli etik değerlerin geliştirilmesi, kurumsal bir mali kanıtlanabilirliğin oluşturulması, iç ve dış denetim ile üst yöneticiler arasındaki koordinasyonun sağlanması gibi konularda yönetim sürecini değerlendirmek ve gerekli tavsiyelerde bulunmak zorundadır.

- 2120 Risk Yönetimi: İç denetim faaliyetlerinin, işletme programlarının etkinliğini ve verimliliğini, işletme varlıklarının korunmasını, mali ve operasyonel bilgilerin güvenilirliğini ve kurumsal kararların ve sözleşmelerin mevzuat, prosedür ve politikalara uyumunu göz önünde bulundurarak hareket etmesi gerekmektedir. İç denetim birimi, risk faktörünün olduğu, örneğin suiistimaller gibi, her alanda gerekli tedbirleri almak ve buna göre hareket etmek zorundadır.

- 2130 Kontrol: İç denetim faaliyeti yönetimin etkili bir kontrol mekanizmasına sahip olması için gereken her türlü önlemi almak ve her türlü yeniliğe açık olmak zorundadır.

4.5.2.3 2200 Görev Planlaması

İç denetçiler yapacakları olan iç denetim faaliyeti ile ilgili amaçları, kapsamı, süre planı ve kaynak dağılımı hususlarını da dikkate alan bir çalışma planı hazırlamak ve yazılı hâle getirmek zorundadır.¹³⁵ Görev planlaması ile ilgili olan standartları planlamada dikkate alınması gerekenler, görev amaçları, görev kapsamı, görev kaynaklarının tahsisi ve görev iş programı olarak alt başlıklarda toplamak mümkündür.¹³⁶

- 2210 Görev amaçları: Yapılan her denetim için ayrı ayrı görev planlamaları yapılması ve bu planların hangi amaçlara göre yapıldığının bildirilmesi şarttır. İç denetçiler, görevin amaçlarını belirlerken, önemli hataların, suiistimallerin, mevzuata aykırılıkların ve diğer risklerin meydana gelme ihtimalini göz önüne almak zorundadır.

- 2220 Görev kapsamı: Görevin kapsamı, görevin amaçlarına ulaşılmasına yetecek seviyede olmak zorundadır. Amaçlara ulaşmak için bu görevle ilgili sistemlerin, kayıtların, personel ve maddi varlıkların dikkate alınması gerekmektedir.

¹³⁵ T.C. Maliye Bakanlığı İç Denetim Koordinasyon Kurulu, Kamu İç Denetim Standartları, <http://www.idkk.gov.tr/Sayfalar/Mevzuat/Ucuncul%20Duzey%20Mevzuat/KamuIcDenetimStandartlari.aspx>, (10.06.2013)

¹³⁶ Önder, s.256.

- 2230 Görev kaynaklarının tahsisi: İç denetçiler, görevin niteliği, karmaşıklığı, süre sınırlamasını ve mevcut kaynakları dikkate alarak görevin amaçlarına ulaşmak için uygun ve yeterli kaynakları belirlemek zorundadır.

- 2240 Görev iş programı: İç denetçiler, hedefledikleri görevle ilgili olarak kendilerini başarıya götürecek uygun bir iş programı hazırlamak ve bunları kayıtlı hale getirmek zorundadırlar.

4.5.2.4 2300 Görevin Yürütülmesi

İç denetçiler, üstlendikleri görevin hedeflerine ulaşmak için yeterli bilgileri belirlemek, analiz etmek, değerlendirmek ve kayıtlı hale getirmek zorundadır.¹³⁷ Görevin yürütülmesi bilgilerin belirlenmesi, analiz ve değerlendirme, bilgilerin kaydedilmesi ve görevin gözetimi olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır.

- 2310 Bilgilerin belirlenmesi: İç denetçiler, görevlerini başarı ile sonuçlandırmak için yeterli, güvenilir, ilgili ve faydalı olan bilgileri belirlemelidir.

- 2320 Analiz ve değerlendirme: İç denetçiler, yaptıkları iç denetim sonucu ortaya çıkan verileri uygun analiz ve değerlendirmelere dayandırmak zorundadırlar.

- 2330 Bilgilerin kaydedilmesi: İç denetçiler, elde ettikleri sonuçlara ait bilgi, belge ve verileri kayıtlı hale getirmek ve bu belgeleri mevzuata uygun bir şekilde saklamak zorundadırlar.

- 2340 Görevin gözetimi: Görevler hedeflenen amaçlara ulaşma, iç denetim elemanının mesleki gelişimini sağlayama ve kalitenin güvence altına alınmasını sağlayacak şekilde gözetlenmek zorundadır.

4.5.2.5 2400 Sonuçların Raporlanması

İç denetçiler, üstlendikleri iç denetim görevinin sonuçlarını raporlamak zorundadırlar. Sonuçların raporlanması ile ilgili standartları raporlama kriterleri, raporlamanın

¹³⁷ T.C Maliye Bakanlığı İç Denetim Koordinasyon Kurulu, Kamu İç Denetim Standartları, <http://www.idkk.gov.tr/Sayfalar/Mevzuat/Ucuncul%20Duzey%20Mevzuat/KamuIcDenetimStandartlari.aspx>, (10.06.2013)

kalitesi, hata ve eksiklikler, ‘‘kamu iç denetim standartlarına uygun olarak yapılmıştır’’ ibaresinin kullanılması, aykırılıkların açıklanması, sonuçların dağıtımı ve kapsamlı görüş olarak alt başlıklarda toplamak mümkündür.¹³⁸

- 2410 Raporlama kriterleri: Raporlar, yapılan denetim işleminin sonuçlarını göstermenin yanında önerileri, görev ile ilgili hedefleri ve görevin kapsamını açıkça belirtmek zorundadır.
- 2420 Raporlamanın kalitesi: İç denetçinin hazırlamış olduğu raporun tarafsız, doğru, eksiksiz olması ve zamanında üst yönetime sunulması gerekmektedir.
- 2421 Hata ve eksiklikler: Sunulan rapor önemli bir hata yada
- 2430 ‘‘Kamu iç denetim standartlarına uygun olarak yapılmıştır’’ ibaresinin kullanımı: İç denetçiler, yaptıkları görevin güvenilirliğini ve kalitesini göstermek için raporlarında ‘‘kamu iç denetim standartlarına uygun olarak yapılmıştır’’ ibaresine yer verebilirler.
- 2431 Aykırılıkların açıklanması: İç denetim yöneticisi icra ettiği görevde herhangi bir meslek ahlakına veya standartlara aykırılık tespit ettiğinde, görevin sonunda hazırlayacağı rapora bu aykırılıkların neler olduğunu, sebebini ve raporlamaya etkisini açıkça belirtmek zorundadır.
- 2440 Sonuçların Dağıtımı: İç denetim yöneticisi icra ettiği görevin sonuçlarını ilgili taraflara göndermekle sorumludur. Görev sonuçlarının kurum dışında herhangi bir kişi ya da kuruma gönderilmesi gerektiğinde, iç denetim yöneticisi bu konuyu üst yönetime veya hukuk müşavirliğine bildirmek ve onların görüşünü de almak zorundadır. Ayrıca gönderilen raporların kurum için bir risk oluşturup oluşturmadığı ve bu raporların başka kişilere iletilip ileilmeyeceği konusunda da iç denetim yöneticisi gerekli önlemleri almalıdır.
- 2450 Kapsamlı görüş: Kapsamlı bir görüş ortaya konulması gerekiyorsa bu görüş oluşturulurken üst yönetimin fikirleri ve beklentileri dikkate alınmalı ve bu görüş yeterli, güvenilir ve faydalı bilgilerle desteklenmelidir.

¹³⁸ T.C Maliye Bakanlığı İç Denetim Koordinasyon Kurulu, Kamu İç Denetim Standartları, <http://www.idkk.gov.tr/Sayfalar/Mevzuat/Ucuncul%20Duzey%20Mevzuat/KamuIcDenetimStandartlari.aspx>, (11.06.2013)

4.5.2.6 2500 İlerlenmenin İzlenmesi

İç denetim yöneticisi, üst yönetime sunduğu sonuçların uygulanmasını izlemek amacıyla kendine özgü bir sistem kurmak ve uygulamak zorundadır.¹³⁹

4.5.2.7 2600 Yönetimin Artık Riskleri Üstlenmesi

“İç denetim yöneticisi, üst düzey yöneticinin idare için kabul edilemeyecek düzeyde bir artık riski üstlenmeyi kabul ettiğine kanaat getirdiği takdirde, konuyu üst düzey yöneticiyle müzakere etmek zorundadır. Artık riskle ilgili olarak bir mutabakata varılamazsa, iç denetim yöneticisi, konuyu, çözümlenmesi için üst yöneticiye rapor etmek zorundadır.”¹⁴⁰

¹³⁹ T.C Maliye Bakanlığı İç Denetim Koordinasyon Kurulu, Kamu İç Denetim Standartları, <http://www.idkk.gov.tr/Sayfalar/Mevzuat/Ucuncul%20Duzey%20Mevzuat/KamuIcDenetimStandartlari.aspx>, (11.06.2013)

¹⁴⁰ T.C Maliye Bakanlığı İç Denetim Koordinasyon Kurulu, Kamu İç Denetim Standartları, <http://www.idkk.gov.tr/Sayfalar/Mevzuat/Ucuncul%20Duzey%20Mevzuat/KamuIcDenetimStandartlari.aspx>, (11.06.2013)

5. BÖLÜM

ULUSLARARASI İÇ DENETİM STANDARTLARI İLE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇ DENETİM STANDARTLARININ UYUMU

Denetim kavramını açıklayan standart ve düzenlemeler genelde 2 gruba ayrılmaktadır. Bunlar; “Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları” ve “ Uluslararası Denetim Standartları” dır. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları genel taslağı ifade etmekte iken, Uluslararası Denetim Standartları alt ilke ve uygulamaları kapsamaktadır. Bunlara ilaveten İç denetim Enstitüsünün (IIA) tarafından iç denetime ilişkin İç denetim Mesleki Uygulama Standardı da bulunmaktadır.

Türk bankacılık sektörü küreselleşmenin de etkisi ile 1980’li yıllardan sonra sürekli gelişen bir sektör olmuştur. Bu hızlı gelişim süreci sonucu çeşitli risk faktörleri ortaya çıkmış ve bu risklilik derecelerine göre önlemler alma gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu önlemler kapsamında çeşitli denetim teknikleri geliştirilmiş ve denetimin belirli standartlara göre yapılması gerekliliğı ortaya çıkmıştır. Türk bankacılık sektöründe iç denetim 08.02.2001 tarihli, 24312 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanan Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik ile sağlam temeller üzerine kurulmuştur.¹⁴¹ Bu standartlara uyum sağlamak BDDK ve SPK gibi kuruluşların yanı sıra gerekli kanuni düzenlemelere de gidilmektedir. Son çıkan Türk Ticaret Kanunu buna örnek olarak gösterilebilir.

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik ile beraber iç denetimin uluslararası standartlara uyumu sağlanmaya çalışılmış, iç denetimin etkinliğı, etkililiğı, sürekliliğı, caydırıcılığı ve sistemin bütününe uygulanması konuları üzerinde durulmuştur.

5.1 Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik Hükümleri

Yönetmelik iç kontrol sistemi, teftiş sistemi, iç denetim sistemi ve risk yönetim sistemlerini ayrı ayrı ele alarak incelemiştir.

¹⁴¹ Özoğlu, s.335.

İç kontrol sistemi; “Banka tüm faaliyetlerini, politika ve yöntemleri uygulama talimatları ve limitlere uygun olarak yürütülmesini sağlamak amacıyla, iç kontrol elemanları tarafından yerine getirilen bir sistem içinde izlemeyi, bağımsız değerlendirmeyi, raporlamayı içeren finansal, operasyonel ve diğer kontrol sistemlerinin tümünü kapsayacaktır” şeklinde tanımlanır. İşlev olarak ise; Banka faaliyetlerinin, yönetim stratejisi ve politikalarına uygun olarak düzenli, verimli ve etkin bir şekilde mevzuat ve kurallara uygun şekilde yürütülmesini, hesap ve kayıt düzeninin bütünlüğünü ve güvenilirliğini, veri sistemindeki bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamak amacıyla, banka yönetim kurulu ve üst düzey yönetim tarafından tesis edilen yönetim tarzı ve organizasyon yapısı kapsamında yürütülen ve her seviyedeki personel tarafından uyulması ve uygulanması gereken kontrol faaliyetlerinin tümü olarak düzenlenmiştir." şeklinde tanımlanmıştır.¹⁴²

Bankaların iç denetim ve kontrol aşamaları ile ilgili yönetmeliğin 20. maddesinde bankacılık temel kontrol noktaları üzerinde durulmuştur. Temel kontrol noktaları, yapılacak olan sürekli kontrollerin, ani kontrollerin veya talebe göre yapılan özel kontrollerin faaliyet alanlarını belirlemektedir. Başlıca temel kontrol noktaları şunlardır.¹⁴³

- Gözetim amacıyla kurum tarafından talep edilen raporların ve diğer bilgilerin hazırlanması
- İlgili mevzuata uygunluğun sağlanması
- Yeterli düzeyde karşılık ayrılmasının sağlanması
- Faaliyetlerin basiretli biçimde planlanmasının ve yürütülmesinin temin edilmesi
- Finansal muhasebe ve yönetim bilgi sistemleri
- Temel faaliyet alanlarının özel kontrolü
- Otomasyon ve bilgi işlem ortamı
- Kara paranın aklanmasının önlenmesi

¹⁴² Özoğlu, s.336.

¹⁴³ Özoğlu, s.341.

- Acil ve beklenmedik durum planlaması

Türk bankaları iç denetim faaliyetlerini iç denetime ilişkin yürürlükte olan mevzuatta yer alan iç denetim standartlarına göre yürütürler. Bu standartların mevzuatta belirlenmemiş veya bu yönetmeliğin uygulanması bakımından yeterince açık olmadığı hallerde uluslararası düzeyde kabul gören “İç Denetçiler Enstitüsünün İç Denetime İlişkin Profesyonel Uygulama Standartları” dikkate alınır.¹⁴⁴

5.2 Türk Bankacılık Sistemi Gözetim ve Denetim Yapısındaki Değişiklikler

4389 Sayılı Bankacılık kanunu ile Türk bankacılık sektörü kontrol ve denetim sistemlerinin uluslararası normlara uyumu konusunda çok ciddi ilerlemeler kaydedilmiştir. Bankacılık gözetim ve denetimlerinin herhangi bir politik müdahaleye maruz kalmadan sürdürülmesi için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu kurulmuştur. Bu kurumun amacı, bankalar kanunu ile ilgili mevzuatın yürütülmesi ve kanunda gösterilen yetkiler çerçevesinde düzenlemeler yaparak uygulama esaslarını sağlamak, uygulamayı denetlemek ve sonuçlandırmak, tasarrufların güvence altına alınmasını sağlamak ve kanunla verilen diğer görevleri yapmak üzere görevlendirilmiştir. T.C. Merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı ve Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nun (TMSF) yetkileri BDDK’na devredilmiştir.¹⁴⁵

Uluslararası alanda da BDDK yabancı ülkelerin gözetim ve denetim otoriteleri ile karşılıklı bilgi paylaşımında bulunma ve işbirliği yapma yetkisine sahip kılınmıştır. Banka gözetim ve denetiminin daha etkin bir temele dayandırılması amacıyla Aralık 1999’da kabul edilen 4491 sayılı Kanun ile Bankalar Kanunu’nda, BDDK’nın faaliyetlerinde şeffaflığının ve bağımsızlığının artırılmasını amaçlayan değişiklikler yapılmıştır. Buna göre Bakanlar Kurulu’nun Kurul üyelerinin atanması dışında BDDK’nın operasyonel faaliyetlerine ilişkin kararları üzerinde yetki sahibi olması engellenmiştir.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Özoğlu, s.342.

¹⁴⁵ Bankacılar Dergisi, TBB Yayını, Sayı 39, İstanbul, Aralık 2001, S.76.

¹⁴⁶ Bankacılar Dergisi; Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Sayı 39, İstanbul, Aralık 2001,S.77

5.3 Türk Bankacılık Sistemi Yönetim ve Risk İzleme Alanındaki Değişiklikler

Türkiye bankacılık sektörünün uluslararası alandaki uygulamalara ayak uydurabilmesi için 1999 yılında uluslararası düzenlemeler de göz önünde bulundurularak mali reformlar yapılmıştır. Bu reformlardaki amaç bağımsız banka gözetim ve denetim sistemlerinin oluşturulması, banka mali tablolarındaki şeffaflığın artırılması ve risk tanımı ve yönetim yapısında düzenlemelerdir.

Bu düzenlemeler dâhilinde bankaların etkin bir risk izleme yapısı oluşturmak ve kontrolü sağlamak amacıyla faaliyetlerin yapısıyla uyumlu iç denetim ve risk kontrol ve yönetim sistemlerine sahip olma zorunluluğu getirilmiştir. Bu yapılan düzenlemeler 2002 yılından itibaren uygulanmaya başlanılmış ve bu uygulamalar ile ilgili BDDK tarafından 2001 yılında ‘‘Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik’’ çıkarılmıştır.

SONUÇ

Bankacılık sistemindeki gelişmeler çerçevesinde alternatif bankacılık işlemlerinde büyük devrimler yaşanmış ve işlem çeşitliliği, sayı ve sınırlarında artışlar görülmüştür. Bu artış risklilik oranını da doğru orantılı bir şekilde etkileyerek mevcut önlemlerin arttırılmasını ve yeni önlemlerin alınmasını mecburi hale getirmiştir. Bu çerçevede kontrol ve denetim kavramlarının önemi artmış, bu konularla ilgili çeşitli adımlar atılmıştır.

Denetim kavramı tüm sektörler için önem arz etmenin yanı sıra yönetim biriminin işini kolaylaştıran bir mekanizma olarak görülmektedir. Denetim birimi yönetime eksiklikler ile ilgili raporlamalar yapmanın yanı sıra yönetimin alacak olduğu stratejik kararlarda da görüş bildirir. Buradaki amaç alınan kararların ve atılan adımların tümünün kurum lehine olmasını sağlamaktır. Denetim işlevinin belirli ilkeler dâhilinde sürdürülmesi gerekir. Denetimin belirli bir kalitede olması için bu ilkelere uymak ve bu ilkeler dâhilinde denetimi sürdürmek önem arz etmektedir. Yapılan denetimin net veriler ortaya koyması için denetimi yapan personelin mesleki yeterliliği ve uzmanlığının olması şarttır. Net verilere ulaşılması için yapılan denetim ve denetimi yapan personel türlere ayrılması gerekmektedir. Denetçiler yapacakları denetimin türüne göre ayrılmalı ve uzmanlık alanına göre görevlendirilmelidir. Ayrıca yapılacak denetimler de çeşitlere ayrılmalı ve her denetim süreci ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

Denetim süreci ile ilgili uluslararası alanda yürürlükte olan denetim standartları bulunmakta ve denetimler bu standartlar çerçevesinde sürdürülmektedir. Bu standartların amacı denetim işlevinin küresel bir dilinin olmasını sağlamaktır. Denetim sürecinin en önemli safhalarından birisi de iç denetim ve iç kontrol süreçleridir. İç kontrol süreci iç denetim faaliyetlerini de kapsayan bir dizi çalışmalar olarak tanımlanabilir. Bankacılık sektörü açısından değerlendirildiğinde iç denetim banka faaliyetlerini her noktada denetime tabi tutar. Her türlü işlem ve faaliyet iç denetim birimi tarafından incelenmek zorundadır. Bu durum banka faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için önem taşımaktadır.

Türk bankacılık sektörünün kökeni incelendiğinde Osmanlı dönemine dayanmakta olduğu görülür. Bankacılığımızın temellerinin atıldığı bu dönemlerden itibaren iç denetim bankacılık sektöründe her zaman önem arz etmektedir. Teknolojik gelişmeler sonucu gelişen ve ilerleyen Türk bankacılık sektörünün bu gelişmeler çerçevesinde iç denetime önem verme

zorunluluğu da artmıştır. Uluslararası bankacılık alanında da önemli gelişmeler yaşayan Türk bankacılık sektörü bu sistemlere uygunluk göstermek için çeşitli yasal düzenlemeler ile desteklenmiştir. Ayrıca bankacılık sistemimizin uluslararası standartlara uygun olarak yürütölmesi için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sermaye Piyasası Kurumu gibi çeşitli yasal düzenleyici ve denetleyici kurumlar oluşturulmuştur. Bunlara ek olarak uluslararası standartlara uygun yönetmelikler getirilip yapılacak olan faaliyetler bu yönetmelikler çerçevesinde denetlenmektedir. Dünya bankacılık sistemlerinin uyduğu uluslararası iç denetim standartlarına ölkemiz bankacılık sistemi de aynı şekilde entegre olup iç denetim faaliyetleri bu esaslar çerçevesinde yürütölmemtedir.

Yapmış olduğuımız bu tez çalışmasında ölkemiz bankacılık sektörünün iç denetim alanında uluslararası düzeyde yeterlilik gösterdiği görölmemtedir. Uluslararası iç denetim standartlarına uyum sürecinde çeşitli düzenleyici ve denetleyici kurumların bulunması bu standartlara tam uyum sağlanmasını kolaylaştırmaktadır. Bu çerçevede çıkarılan ‘‘Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik’’ ile Türk Bankacılık Sektörüne olan güveni uluslararası düzeyde yükseltmiştir. Fakat yaptığımız araştırmalar sonucu öne çıkan bir eksikliğe dikkat çekmek istiyorum. Vurguladığımız ve yürürlükte olan iç denetim standartlarına uyum konusunda bazı özel bankaların farklı kriterler çerçevesinde uyduğu gözlemlenmiştir. Örneğin bir banka için çok riskli olarak görölen bir faaliyet diğer banka için az riskli statüsünde görölmemtedir. Uzun vadede sorunlar ile karşılaşılacağı kanaatinde olduğuım bu durumun belirli bir standarda kavuşturulması gerektiğini öneri olarak sunmak isterim.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Adiloğlu, Burcu. İç Denetim Süreci ve Kontrol Prosedürleri. 1.Baskı, İstanbul: Türkmen Yayınevi, 2011.
- Aktuğlu, Mehmet Ali. Denetleme ve Revizyon. 1.Baskı, İzmir: Bilgehan Yayınevi, 1986.
- Aksoy, Tamer. Basel II ve İç Kontrol. 1.Baskı. Ankara: Ankara SMMMO Odası Yayınları, 2007.
- Akgüç, Öztin 100 Soruda Türkiye’de Bankacılık. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1989.
- Akgüç, Öztin. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler, Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1975.
- Aklın, Erdoğan. Para-Kredi-Banka, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi. İstanbul: Apa Ofset Yayınevi, 1980.
- Artun, Tuncay. Türkiye’de Bankacılık. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1980.
- Aslan, Sinan. Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim. 1.Baskı, İstanbul: Avcıol Yayınevi, 2003.
- Ataman, Ümit. Muhasebe Denetimi Uygulamaları. 1 Basım, İstanbul: Alfa Yayınevi, 2001.
- Bakır, Mehmet. Denetim. 1.Baskı, Rize: Akademisyen Yayınevi, 2003.
- Burhan Ulutan, Bankacılığın Tekamülü, Ankara: 1957.
- Çatıkkaş, Özgür. Bankalarda İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim Fonksiyonunun Etkililiği. Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, 2005.
- Doğaner, Ayhan. Türkiye’de Bankaların Denetimi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Fakültesi Para-Banka Anabilim Dalı, 1992.
- Duman, Ömer. Muhasebe Denetimi ve Raporlama,.2.Baskı, Ankara: Tesmer Yayınevi, 2008.
- Durmuş, Cem Niyazi -Oktay Taş. Denetim. 1.Baskı, İstanbul: Alfa Yayınevi, 2008.
- Eldem, Vedat. Osmanlı İmparatorluğu’nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik,Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1994.

- Gülçiçek, Ayşe. Çok Amaçlı Şirketlerin Denetimi. Yeterlilik Etüdü. İstanbul: Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, 2009.
- Güneş kollektif şirketi. Türkiye’ de Bankalar. İstanbul: Nurkök Matbaası, 1955.
- Güredin, Ersin. Denetim. 10.Basım, İstanbul: Beta Yayınevi, 2000.
- Haftacı, Vasfi. Muhasebe Denetimi. 2.Baskı,Kocaeli: Umuttepe Yayınevi, 2011.
- Kavut, Lerzan. -Oktay Şanlı-Tuba Şavlı. Bağımsız Denetim. 1.Baskı, İstanbul: İSMMMO Yayını, 2009.
- Kazgan, Haydar. Galata Bankerleri, İstanbul: Para Dergisi, Haziran 1981.
- Kepekçi, Celal. Bağımsız Denetim. 2.Baskı, Ankara: Gazi Yayınevi, 2000.
- Kiracı, Murat. Uluslararası Denetim Standartlarına Göre Örnekleme. 1.Baskı, Ankara: Detay Yayınevi, 2009.
- Kurnaz Niyazi -Tansel Çetinoğlu. İç Denetim Güncel Yaklaşımlar. 1.Baskı. Kocaeli: Umuttepe Yayınevi,2007.
- Memiş, Mehmet Ünsal. İç Denetimin Yönetim Fonksiyonlarının Yerine Getirilmesindeki Rolü: Türkiye’deki Büyük İşletmeler Üzerinde Bir Saha Araştırması. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ,Adana: 2006.
- M.Hodgets, Richard. Yönetim Teori Süreç ve Uygulama. (Çev. Canan Çetin, Esin Can Mutlu) , 2.Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 1999.
- Oktar, Suat. Cumhuriyetin Başında Parasal Sorunlar ve Merkez Banka sının Kurulması. İktisadi idari bilimler dergisi. İstanbul: 1998.
- Oğuz, Orhan. İktisada Giriş, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayını, 1992.
- Önder, Fahrettin. Türk Hukukunda İç Denetim ve Uluslararası Standartlara Uyumu. 1.Baskı, Ankara: Asil Yayınevi, 2008.
- Ökçün, A. Gündüz. 1909-1930 Yılları Arasında Anonim Şirket Olarak Kurulan Bankalar. Ankara: İktisat tarihi Yazıları. Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Yayın No;58, 1997.
- Ökçün, Gündüz. Türkiye İktisat Kongresi-1923 İzmir Haberler-Yorumlar-belgeler. Ankara: A.Ü. Siyasal Bil. Fak. Yayını, 1968.
- Özoğlu, Bülent. Bir Güvence ve Danışmanlık Hizmeti İç Denetim. 1.Basım, İstanbul: İ.B.B İç Denetim Birimi Yayınları, 2010.
- Özbek, Çetin. İç Denetim. 3.Baskı, İstanbul: TİDE Yayınları , 2012.
- Pamuk, Şevket. Galata Bankerleri, Osmanlı ve Borç Tuzağı, İstanbul: Forum Dergisi, 1996.

- Pehlivanlı, Davut. Modern İç Denetim. 1.Baskı, İstanbul: Beta yayınevi, 2010.
- Razaliyev, Y.N. Türkiye’ de Kapitalizmin Gelişme Özellikleri (1923-1960).Çev. A. Yaran, Ankara: Onur Yayınları, 1978.
- Sezal, Levent. Banka İşletmelerinde Etkin Bir İç Denetim ve Risk Yönetim Sisteminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı,2006.
- Toroslu, M.Vefa. Yeni Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Finansal Tablolar Denetimi. 1.Basım, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2012.
- Ulusoy, Yasin. Bağımsız Dış Denetim. 1.Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2007.
- Uzay, Şaban. İşletmelerde İç Kontrol Sistemini İncelemenin Bağımsız Dış Denetim Karar Sürecindeki Yeri ve Türkiye’deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma. , Ankara: SPK, Yayın No:132,1999.
- Yörüker, Sacit. Denetim Terimleri. 1.Baskı, Ankara: Sayıştay Yayınları, 1999.
- Yurtsever, Gürdoğan. Bankacılığımızda İç Kontrol. 2.Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 2010.
- Yaşa, Memduh. Devlet Borçları. 2.Baskı, İstanbul: Sermet Matbaası,1971.
- Zarakolu, Avni. Cumhuriyetimizin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık. Ankara:1973

İnternet Kaynakları

- A.Yasin Karanfiloğlu, Muhasebe Denetimi Kavram İlke ve Yöntemleri, Sayıştay Dergisi Sayı 35, <http://dergi.sayistay.gov.tr/icerik/der35m3.pdf> (01.05.2013) (Sayfa 30)
- Ali Kemal Uzun, İşletmelerde İç Denetimin Rolü, <http://www.icdenetim.net/makaleler/51-letmelerde-c-denetim-faaliyetinin-rolue-ve-katma-deeri>, (05.05.2013)
- Bankaların İç Sistemleri Hakkındaki Yönetmelik,
http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/mevzuat/bankacilik_kanununa_iliskin_duze_nlemeler/11013bankalarin_ic_sistemleri_hakkinda_yonetmelik_24_02_2011.pdf, (15.06.2013)
- BDDK, Türk Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü Mart 2013,
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSSGG/12011tbs_genel_gorunu_mu_mart2013.pdf (16.05.2013)
- Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ, Seri 10, No 22,
<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=590&fn=>, (26.03.13)(sayfa 1.)
- Standard&Poors Bankacılık Dünya Sıralaması, Hürriyet Gazetesi, 19 Şubat 2013,s.14

Şaban Uzak, Faaliyet Denetimine Genel Bakış, Erciyes Üniversitesi İİBF,
http://iibf.erciyes.edu.tr/akademik_eski/suzay/SUZAY_Faaliyet_Denetimi.pdf,
(02.05.2013) (s.2)

TBB, 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye’de Bankacılık Sistemi,
<http://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/808/2tbb50yil.pdf>, (15.05.2013)

T.C Maliye Bakanlığı İç Denetim Koordinasyon Kurulu, Kamu İç Denetim Standartları,
<http://www.idkk.gov.tr/Sayfalar/Mevzuat/Ucuncul%20Duzey%20Mevzuat/KamuIcDenetimStandartlari.aspx>, (10.06.2013)

Uluslararası İç Denetim Standartları, TİDE, s.1.
<http://www.tide.org.tr/uploads/NitelikStandartlari.pdf> (01.06.2013)

10 Banka Dünya Liginde, Sabah Gazetesi, <http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2013/02/01/10-banka-dunya-liginde> (21.05.2013)

4389 Sayılı Bankalar Kanunu, <http://mevzuat.dpt.gov.tr/kanun/4389/>,(15.06.2013)

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu,
<http://en.tbb.org.tr/Dosyalar/userfiles/file/Duzenlemeler/P461%20Bankacilik%20Kanunu.pdf>, (15.06.2013)s.14.